

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
KATEDRA ZA TURSKE JEZIK I KNJIŽEVNOST

**Arapska leksika u turskom jeziku: Analiza na odabranom tekstu
prevedenom sa arapskog na turski jezik**
(diplomski rad)

Mentorica:
prof.dr. Kerima Filan

Kandidatkinja:
Nejra Memedi

Sarajevo, august 2022.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
KONTAKT IZMEĐU ARAPSKOG I TURSKOG JEZIKA.....	4
SAKRALNI STIL.....	7
ANALIZA KORPUSA.....	9
IMENICE	9
PRIDJEVI	26
GLAGOLSKE IMENICE/ MASDARI	30
<i>Masdari prve vrste glagola</i>	30
<i>Masdari osme vrste glagola</i>	37
<i>Masdari desete vrste glagola</i>	38
GLAGOLSKI PRIDJEVI/ PARTICIPI	39
<i>Particip aktivni prve vrste</i>	40
<i>Particip aktivni treće vrste</i>	42
<i>Particip aktivni osme vrste</i>	43
<i>Particip aktivni desete vrste</i>	43
ZAMJENICE	44
PRILOZI	44
VEZNICI	45
PRIJEDLOŽNE FRAZE	45
SLOŽENI GLAGOLI	47
<i>Složeni glagoli sa masdarom prve vrste</i>	47
<i>Složeni glagoli sa masdarom druge vrste</i>	52
<i>Složeni glagoli sa masdarom treće vrste</i>	54
<i>Složeni glagoli sa masdarom četvrte vrste</i>	55
<i>Složeni glagoli sa masdarom pete vrste</i>	57
<i>Složeni glagoli sa masdarom šeste vrste</i>	57
<i>Složeni glagoli sa masdarom desete vrste</i>	58
<i>Složeni glagoli sa participom aktivnim prve vrste</i>	58
<i>Složeni glagol sa participom aktivnim četvrte vrste četverokonsonantskih glagola</i>	60
<i>Složeni glagoli sa participom pasivnim prve vrste</i>	60
<i>Složeni glagoli sa participom pasivnim četvrte vrste</i>	61
<i>Složeni glagoli sa pridjevima arapskog porijekla</i>	61
ZAKLJUČAK.....	63
IZVORI.....	64
LITERATURA.....	64
INTERNET IZVORI.....	65

UVOD

Historija turkijskih naroda pokazuje da su Turci kroz svoju prošlost imali kontakt sa mnogim narodima, što se odrazilo i na njihov jezik. Tako su se u turskom jeziku ustalile riječi različitog porijekla, a mnoge od njih su postale toliko frekventne da vremenom više nisu smatrane tuđicama. Ipak, među svim tim jezicima se ističe arapski jezik, koji je bivao sve rasprostranjeniji budući na položaj koji zauzima kao jezik Objave. Prihvatanjem islama, kod Turaka se pojavila i potreba za upoznavanjem islamske kulture, čiji je neizostavni dio, svakako, arapski jezik. Već nam je poznato da je osmanski turski bio službeni jezik u Osmanskoj državi, međutim, osim njega se izdvajaju i dva jezika koja su izvršila velik utjecaj ne samo na leksiku turskog jezika, već i na njegovu sintaksu. Pored arapskog jezika koji je bio jezik religije i nauke, izdvaja se i perzijski jezik koji je dominirao u književnosti i umjetnosti. Uzimajući u obzir kontakt koji je turski jezik ostvario sa ova dva jezika, sasvim je razumljiv broj arapskih i perzijskih posuđenica koji je i danas prisutan u turskom jeziku. U našem radu ćemo se fokusirati na analizu arabizama u prijevodu Kur'ana na turski jezik. Riječ je o *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*¹ iz 1987. godine, koji je pripremila grupa autora među kojima su Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağırıcı, İbrahim Kafi Dönmez i Sadreddin Gümüş na čelu sa Ali Özekom,. Prilikom analize korpusa smo se najviše fokusirali na primjere u kojima je došla riječ istog korijena i u izvornom Tekstu i u prijevodu. Međutim, budući da smo u nekoliko slučajeva naišli na arabizme u prijevodu, a pritom u izvornom tekstu nije bila upotrijebljena riječ nastala iz istog korijena, odlučili smo izdvojiti i te primjere. Rad smo organizirali tako da smo naveli osnovne morfološke oblike sa kojim smo se susretali u korpusu, pri čemu smo uzimali u obzir oblike riječi koje su došle kao prijevodni ekvivalent u turskom jeziku, a ne one koje smo susreli u izvorniku. Navodili smo čitave ili samo one dijelove ajeta koji su nam relevantni za analizu i na arapskom i na turskom jeziku, s tim što smo kod prijevoda broj stranice pisali u zagradama, a broj citiranog poglavlja i ajeta je naznačen u podnožnim napomenama. Kako se radi o prijevodu Kur'ana, zbog obima korpusa smo se odlučili analizirati drugo i treće poglavlje, kao i pojedinačne primjere iz drugih poglavlja koje smo željeli istaknuti. Značenja svih riječi smo preuzeli iz *Arapsko-bosanskog rječnika*² prof. Teufika Muftića, te smatramo da je suvišno svaki put to bilježiti u podnožnim napomenama. Kako bismo ustanovili da li je u jeziku primaocu arapska posuđenica zadržala sva svoja značenja ili je došlo do određenih promjena, koristili smo rječnik Marije Đinđić - *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*³, kao i *Güncel Türkçe Sözlük*.⁴

¹ *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Ali Özek, Hayreddin Karaman, et al., Kral Fahd Kur'ân-ı Kerîm Baskı Kurumu, Medine-i Münevvere, 1987.

² Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 2017.

³ Marija Đinđić, *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

⁴ Dostupno na: <https://sozluk.gov.tr/>

KONTAKT IZMEĐU ARAPSKOG I TURSKOG JEZIKA

Budući da je arapski jezik jezik Objave, širenjem islama je i on bivao sve rasprostranjeniji. Slično se desilo i kada su Turci prihvatili islam, a potreba za upoznavanjem islamske kulture je nosila sa sobom i potrebu za preuzimanjem jezičkih elemenata iz drugih jezika. Već nam je poznato da je osmanski turski bio službeni jezik u Osmanskoj državi, međutim, arapski jezik je bio jezik nauke i religije, dok je perzijski jezik dominirao u književnosti i umjetnosti. Obrazovni sistem je bio zasnovan na arapskom jeziku, te se poklanjala velika pažnja njegovom izučavanju. U medresama su gotovo svi časovi bili na arapskom, te se profesorima koji su obnašali funkciju u tim medresama davala visoka plaća, a uživali su i veliki ugled i poštovanje od državnih velikodužnosnika. Možemo reći da su razlozi koji su doveli do toga da arapski jezik stoljećima održi svoj značaj činjenica da se obrazovanje u medresama zasnivalo na njemu, kao i to da su učenjaci i državnici koji su poznavali arapski jezik bili veoma cijenjeni. Uzimajući u obzir kontakt koji je turski jezik ostvario sa arapskim i perzijskim jezikom, sasvim je razumljiv broj posuđenica koji je i danas prisutan u turskom jeziku. Prema *Güncel Türkçe Sözlük*, koji je Türk Dil Kurumu izdao 2005. godine, u turskom jeziku koji se govori u Republici Turskoj postoji 104.481 riječ, a više od šest hiljada dolazi iz arapskog jezika, što čini da arapski jezik bude prvi na ljestvici kada je u pitanju jezičko posuđivanje.⁵ Postavlja se pitanje *Zašto su u turski jezik u većoj mjeri ulazili arapski jezički elementi od perzijskih?* Svakako da je najvažniji razlog za to činjenica da je arapski jezik jezik Kur'ana, što čini da imamo velik broj arapskih posuđenica koje se tiču vjerske terminologije. Osim toga, budući da je korijen nositelj značenja u arapskom jeziku, on sa sobom donosi cijelu porodicu riječi.⁶ Nove riječi su potiskivale iz upotrebe postojeće izvorne turske riječi. Jedna od takvih riječi je riječ *sin – grob*, koja je bila prisutna u poeziji od XIII do XX st., ali je potpuno zamijenjena riječju *mezar*.⁷ Jezički kontakt se nije ostvario samo na polju semantike, već je dolaskom arapskih i perzijskih leksema, turski jezik primao i neka gramatička pravila svojstvena tim jezicima. Primjeri za to su drugačiji položaj atributa naspram imenice - *ab-i serd-hladna voda* (u turskom jeziku zbog ljevostranog nizanja atribut dolazi ispred imenice, dok u arapskom i perzijskom dolazi nakon nje); često se dešavalo da su arapske i perzijske posuđenice prihvaćene i u obliku množine; preuzimale su se čitave izafetske konstrukcije i sl. ⁸ Kako bi se prilagodile turskom jeziku, arapske posuđenice su prošle kroz izvjesne promjene, s obzirom na različite fonotaktičke karakteristike ova dva jezika.⁹ Veliki broj Turaka je počeo izučavati arapski i perzijski u XI i XII stoljeću, budući da nije bilo dovoljno pisanih

⁵ Vidi više: Halit Dursunoğlu, „Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları“, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/9, Ankara, ljeta 2014, str. 145.

⁶ Geoffrey Lewis, *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*, Oxford University Press, 1st edn, New York, 1999, str.6. (u daljem tekstu kao: Lewis, *The Turkish Language Reform*)

⁷ Ibid, str. 6.

⁸ Vidi više: Lewis, *The Turkish Language Reform*, str. 6 i 7.

⁹ Wafi Fhaid Alshammari i Ahmad Radi Alshammari, „Adaptation of Turkish Loanwords Originating from Arabic“, *International Journal of English Linguistics*; Vol. 10, No. 5; Ha'il, 2020, str. 390.

tekstova na turskom jeziku. Što se tiče posuđenica iz arapskog jezika, gotovo da su sve povezane sa religijom, naukom i pravom.¹⁰

Proces primanja perzijskih riječi kod Osmanlija se i dalje nastavio, iako ne u tolikoj mjeri kao što je to bio slučaj kod njihovih prethodnika Seldžuka, kod kojih je perzijski jezik bio zvanični. XV st. su obilježili autori koji su bili pod velikim utjecajem Perzijanaca, te su uzimali perzijske pjesnike kao uzore. Počele su se napuštati neke turske riječi, koje se susreću kod starih pjesnika, jer su smatrane neharmoničnim i grubim, a na njihovo mjesto dolazile su strane riječi. Tako se, nasuprot jednostavnom i lagahnom stilu starih pjesnika, često upotrebljavaju teški izrazi i konstrukcije ukrašeni stilskim figurama.¹¹ Zbog takve situacije u kojoj se zatekao turski jezik, javljali su se pjesnici koji su nastojali povratiti njegovu staru slavu. Svakako da je jedno od najvažnijih imena Ali Şîr Nevâîja, čije je djelo *Muhâkemetü'l-lugateyn* jedno od glavnih djela u kojim se ogleda nacionalni osjećaj. Za razliku od njegovih savremenika koji su pisali na perzijskom jeziku, Ali Şîr Nevâîja ne samo da je pisao na turskom jeziku, već je isticao superiornost i bogatstvo turskog u odnosu na perzijski jezik.¹² Naravno, broj arapskih i perzijskih riječi u savremenom turskom jeziku bi bio još veći da nije bilo težnje ka purifikacijom jezika nakon osnivanja Republike 1923. godine. Poslije XVIII stoljeća, turska misao i kulturni život počeli su se suočavati s mnogobrojnim, do tada nepoznatim, kulturnim elementima. Do tog vremena književni izraz bio je pod utjecajem književnosti orijentalno-islamskog kruga, a od tog perioda počinje otvaranje prema Zapadu, ne samo na kulturnom i književnom planu već i na društveno-političkom.¹³ Ukoliko uporedimo jezičko bogatstvo turskog jezika prije jezičke reforme sa današnjim stanjem, možemo vidjeti da se s jedne strane smanjio broj riječi arapskog i perzijskog korijena, a s druge strane se povećao broj turskih termina vezanih za svakodnevni život i različite oblasti (a svakako da će se primijetiti i velik broj anglicizama koji su naročito posljednjih godina postali dio turskog jezika).¹⁴ Kao jedan od najboljih pokazatelja stanja jednog jezika može poslužiti analiza jezika u žurnalističkom stilu. Istraživanja pokazuju kakva je rezultate imala jezička reforma koju je sproveo Atatürk, te saznajemo da je broj turskih riječi u novinama 1931. godine iznosio oko 35%, a nakon 1970. godine je prešao 70%.¹⁵ Iako arapski jezik i dalje predvodi kada je u pitanju broj posuđenica u turskom jeziku, njihov broj nije ni približan stanju koje je vladalo prije jezičke reforme. Mnoge arapske posuđenice se danas nalaze u jezičkoj periferiji, a zamijenile su ih izvorno turske riječi. S druge strane, imamo primjere arapskih posuđenica koje se i danas koriste u jednakoj mjeri kao i njihovi turski ekvivalenti, poput parova *lazım-gerek*, *fakir-yoksul* i sl. Pored toga, u turskom jeziku danas su prisutni

¹⁰ Wafi Fhaid Alshammari i Ahmad Radi Alshammari, „Adaptation of Turkish Loanwords Originating from Arabic“, *International Journal of English Linguistics*; Vol. 10, No. 5; Ha'il, 2020, str. 389.

¹¹ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013, str. 247. (u daljem tekstu kao: Nametak, *Historija turske književnosti*)

¹² Günay Kut, „Ali Şîr Nevâî“, dostupno na: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-sir-nevai> (zadnja posjeta: 9.8.2022.)

¹³ Nametak, *Historija turske književnosti*, str. 334.

¹⁴ Doğan Aksan, *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2005, str.23.

¹⁵ Vidi više: Doğan Aksan, *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2005, str.23.

i primjeri u kojima riječ arapskog porijekla ima mnogo frekventniju upotrebu od njenog turskog para (asker-sü, aile-ocak).¹⁶

¹⁶ Vidi više: Amy Lynn Jensen, „The Sociolinguistic Role of Ottoman Turkish and Arabic in Turkish Nationalism“, str. 6 i 7, dostupno na: https://research.sabanciuniv.edu/id/eprint/34757/1/AmyLynnJensen_10159121.pdf (zadnja posjeta: 17.8.2022.)

SAKRALNI STIL

Budući da je naš korpus prijevod Kur'ana na turski jezik, neophodno je osvrnuti se i na sakralni funkcionalni stil kojem Kur'an, kao Sveti tekst, pripada. Podjele funkcionalnih stilova se razlikuju od autora do autora, ali možemo reći da je najpoznatija podjela funkcionalnih stilova na: znanstveni, administrativni, publicistički, književnoumjetnički i razgovorni stil, što je podjela ruske funkcionalne stilistike. Branko Tošović ističe značaj društvenih faktora u razvoju funkcionalnih stilova. Za njega primarnu važnost ima oblast ljudske aktivnosti u raslojavanju funkcionalnih stilova, te kaže da su se *razvili funkcionalni stilovi kojim se služe predstavnici tih djelatnosti – književnici, publicisti, naučnici, pravnici itd.*¹⁷ Pored toga, smatra da, ukoliko je religija zastupljena u jednom društvu, to će neminovno dovesti do raslojavanja jezika na profani i sakralni, odnosno svjetovni i vjerski.

Ukoliko pogledamo mnoge podjele funkcionalnih stilova, primijetit ćemo da se sakralni stil često nije izdvajao kao zaseban stil, već se izučavao u sklopu književnoumjetničkog stila. Premda sakralni tekstovi imaju i književnoumjetničku funkciju, to nije njihova jedina i osnovna funkcija, te se ističe potreba za posmatranjem ovog stila kao zasebne pojave. U *Stilistici* M.Katnić-Bakaršić nailazimo na sljedeću podjelu: sakralni, naučni, administrativni, razgovorni, književnoumjetnički, žurnalistički, publicistički, reklamni, stripovni, retorički, esejistički i scenarijski.¹⁸ Autor Josip Silić u djelu *Funkcionalni stilovi hrvatskog jezika* nije u potpunosti odvojio sakralni stil, ali ga spominje u poglavlju književnoumjetničkog stila pod nazivom biblijski.¹⁹

S druge strane, Tošović u djelu *Funkcionalni stilovi* uvodi podjelu na funkcionalne stilove, u koje ubraja književni, publicistički, naučni, administrativni i razgovorni stil, potom funkcionalno-stilističke komplekse, koje dijeli na pismeni i usmeni, civilni i vojni, profani i sakralni, te strukovni i nestrukovni, i na kraju - međustilove, u koje ubrajaju epistolarni, esejistički, oratorski, memoarski, reklamni i scenarijski stil.²⁰ Kao što vidimo, on smatra da sakralni stil ne možemo ubrojati među funkcionalne stilove, već predstavlja funkcionalno-stilistički kompleks.

Sakralni stil je kao žanr veoma specifičan, budući da se ne odnosi samo na Kur'an, već i na druge svete knjige, te obuhvata i usmenu i pismenu religijsku komunikaciju. On je žanrovski raznovrstan jer obuhvata kako pisane tekstove, tako i različite molitve i obraćanja vjerskih službenika koja se realiziraju usmenim putem. Katnić-Bakaršić navodi neke od osnovnih jezičko-stilskih obilježja sakralnog stila:

- *njihov visok stepen zadatosti;*

¹⁷ Branko Tošović, *Funkcionalni stilovi*, Beogradska knjiga, Beograd, 2002., str.68.

¹⁸ Marina Katnić-Bakaršić, *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo, 2001., str. 65.

¹⁹ Vidi: Silić, Josip, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput. Zagreb, 2006.

²⁰ Branko Tošović, *Funkcionalni stilovi*, Beogradska knjiga, Beograd, 2002., str.96.

- *postojanje ustaljenih jezičnih struktura čija upotreba označava pripadnost određenoj religijskoj zajednici;*
- *ustaljene forme početka i kraja molitvi ili drugih tekstova, tačno određena shema razvijanja pojedinog usmenog ili pismenog žanra;*
- *mali stepen mogućnosti razvijanja individualnog stila, osim kod obraćanja vjerskih službenika vjernicima (propovijedi i sl.), koje mogu stilski preći u sferu oratorskih žanrova, naravno, uz očuvanje i obilježja sakralnog stila; arhaizmi, historizmi, teološki termini;*
- *ponavljanja pojedinih dijelova, rečenica ili većih segmenata kao konstruktivni princip teksta, paralelizmi, stilske figure konstrukcije;*
- *inverzija, ritmiranost teksta (očita i u pismenim i usmenim tekstovima); u nekim religijama muzika i pjesma igraju veliku ulogu;*
- *specifična prozodija, intonacija, tempo izgovaranja (oneobičeni su i bitno različiti od svakodnevnog govora).²¹*

U historiji islama se javilo pitanje *Da li je Kur'an uopće prevodiv na druge jezike?*, budući da se prijevodom (koliko god on bio dobar) gube nijanse u značenju prisutne u izvornom Tekstu. Međutim, kao posljedica širenja islama, izrodila se potreba za prevođenjem Kur'ana. Pored toga, uzimajući u obzir da i sam Kur'an sebe opisuje kao *putokaz ljudima*²², odnosno, njegova je poruka univerzalna, postalo je neophodno da se njegova značenja, kao svetog Teksta, prenesu i u ostale jezike mimo arapskog. Tako se kao najstariji postojeći prijevod Kur'ana navodi prijevod na perzijski jezik, koji datira iz 345. godine po hidžri, odnosno, 956²³, a mi ćemo u okviru ovog rada analizirati jedan od prijevoda na turski jezik.

²¹ Marina Katnić-Bakaršić, *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo, 2001., str. 71.

²² Kur'an, 2:185.

²³ Azmir Jusufi , „Prevođenje Kur'ana“, *Novi Muallim* , Udruženje ilmijje Islamske zajednice u BiH, god. XVII, br. 65, proljeće 2016, str. 87.

ANALIZA KORPUSA

IMENICE

korijen m-t-l

24 [...] مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْفَدَ نَارًا [...] 24

Onların (münafıkların) **misali**, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimsenin **misalidir**. [...] (3)

Korijen m-t-l nosi značenja *ličiti*, *b.nalik na*; *oponašati*, pa tako imenica maṭal - amṭalkoja je upotrijebljena u izvorniku znači *primjer*; *pouka*; *opomena*. U prijevodu na turski jezik je upotrijebljena imenica misal sličnog značenja – *primjer*, *uzor*. Ovim primjerom želimo ukazati na promjene koje se dešavaju kod arapskih posuđenica na fonološkom nivou. Budući da arapski jezik ima više različitih glasova - h, ḥ, ḥ; d, ḍ; z, ḏ; s, ṣ, ṣ; t, ṭ; k, q; oni se u turskom jeziku pišu sa po jednom grafemom, pri čemu se razlike u izgovoru prisutne u arapskom jeziku ne bilježe, te se u turski jezik prenose kao: h, d, z, s, t i k. Tako je i u ovom slučaju interdentalno ṭ prešlo u dentalno s. Kako je ova promjena veoma česta, u narednim primjerima nećemo na nju ukazivati.

korijen s-m-w

25 [...] ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ [...] 25

[...] Sonra kendine has bir şekilde **semaya** dönüp doğruldu ve onu yedi kat olarak sağlamca tesviye ve tanzim etti. [...] (4)

Riječ *samā'* označava *nebo*. U korpusu smo nekoliko puta naišli na riječ *sema*, a jednom smo se susreli i sa oblikom *semavat* - [...] *Semavat ve arzda bulunanların hepsi O'nundur*. [...] (41) ²⁶, što u arapskom jeziku predstavlja oblik pravilne množine ženskog roda. U rječnicima *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük i Güncel Türkçe Sözlük* se bilježi ova imenica samo u obliku jednine, dok plural *semavat* izostaje.

²⁴ Kur'an, 2:17.

²⁵ Kur'an, 2:29.

²⁶ Kur'an, 2:255.

Iz istog korijena je i riječ isim:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا [...] ²⁷

Allah Adem'e bütün **isimleri**, (eşyanın adlarını ve ne işe yaradıklarını) öğretti. [...] (5)

U izvorniku je upotrijebljena imenica *asmā'*, što predstavlja množinu imenice isim. Njena osnovna značenja su *ime, naziv, naslov*. U arapskom jeziku ona glasi ism, dok je u turskom jeziku ubačen interkalarni vokal kako bi se razbila suglasnička skupina koju fonotaktička pravila turskog jezika ne podržavaju. To predstavlja još jedan način kako se riječi arapskog porijekla adaptiraju u turskom jeziku na fonološkom nivou.

korijen ḥ-q-q i b-ṭ-l

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ²⁸

Hakki batil ile karıştırmayın, bilerek hakkı gizlemeyin. (6)

Imenica *ḥaqq* – *ḥuqūq* nosi značenja *istina, istinitost, ispravnost*, dok imenica *bāṭil* ima suprotna značenja - *lažan, neistinit, netačan*. Etimološki riječ *hak* dolazi od geminiranog korijena *ḥ-q-q*, međutim, oni se u riječima arapskog porijekla reduciraju u finalnoj poziciji. U navedenom primjeru je došlo do obnavljanja geminiranog suglasnika, budući da je primio na sebe sufiks koji počinje vokalom.

korijen w- 'z

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ²⁹

Biz onu (maymunlaşmayı), hadiseyi bizzat görenlere ve sonradan gelenlere bir **ibret** dersi, muttakiler için de bir **mev'iza** kıldık. (9)

²⁷ Kur'an, 2:31.

²⁸ Kur'an, 2:42.

²⁹ Kur'an, 2:66.

Glagol wa‘āza znači *propovijedati, vaziti, opominjati*, a iz istog korijena je i riječ maw‘īza - mawā‘iz koja ima značenja *opomena, pouka, propovijed, vaz*. U *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük* se ona bilježi kao mevize.

U ovom ajetu se spominje i riječ nakāl, koja znači *kazna, opomena, upozorenje*, međutim u prijevodu na turski jezik ne nailazimo na istu riječ, već je njen ekvivalent riječ *ibret*, koja također ima arapsko porijeklo i nosi značenja *opomena, uzor, primjer, pouka, lekcija*. Znači, u ovome primjeru, premda je riječ *ibret* arapska, ona nije kur'anski izraz na mjestu na kojem je upotrijebljena u turskom prevodu.

korijen q-r-y ; ḥ-ṭ-ṭ ; ḥ-ṭ-’

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ [...] وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتِكُمْ [...] ³⁰

Bir zamanlar biz, (Tih'den çıktıkları vakit Beni İsraille), *Bu **karyeye** (şehir, kasabaya) girin, [...] (girerken) **Hitta!** (Ya Rabbi bizi affet) deyin ki, sizin **hatalarımızı** bağışlayalım ; [...] (8)

Imenica *karye* je arapskog porijekla i označava *selo, naselje, gradić*. U turskom jeziku je došlo do reduciranja njenog značenja i označava samo selo, ali je mnogo češće u upotrebi njen semantički par *köy*. U osmanskim dokumentima se puno upotrebljavala. Potisnuta je, ali to njeno intenzivno prisustvo u osmanskim jeziku omogućava da i se i danas koristi; većina govornika je sigurno razumije, možda im zvuči arhaično.

Riječ *hitta* dolazi iz korijena ḥ-ṭ-ṭ i označava *skidanje, olakšanje, ublaženje, odnosno, oprost grijeha*. Njeno značenje se ne navodi u rječnicima kojima smo se služili za provjeru značenja turskih leksema, što je u korpusu i vidljivo budući da se navodi dodatno objašnjenje unutar zagrada.

Korijen ḥ-ṭ-’ u prvoj vrsti znači *pogriješiti, prevariti se*. Shodno tome, riječ *ḥaṭā’ - aḥṭā’* znači *(po)greška, omaška, propust*.

korijen q-l-b

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ [...] ³¹

(Yahudiler peygamberlerle alay ederek) ***Kalblerimiz** perdelidir* dediler. [...]. (12)

³⁰ Kur'an, 2:58.

³¹ Kur'an, 2:88.

Riječ kalp dolazi od korijena q-l-b koji znači (*pre*)okrenuti, *prevrnuti*, a neka od njenih značenja su *srce, duša, središte, sredina, centar*. Iako u korpusu nije došlo do obezvučavanja finalnog fonema *b* u riječi, pravilo je da se fonemi *b, d i c* obezvučuju na kraju riječi, što potvrđuju i rječnici turskog jezika u kojima se ova imenica bilježi kao kalp. U savremenom turskom jeziku normiran je obezvučeni oblik. Oblik sa zvučnim konsonantom je prisutan u osmanskome jeziku (barem pisanom). Zato može opstati u ovakvim prevodima koji zasigurno podnose arhaične jezičke karakteristike.

korijen *ʿ-h-r*

فَلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ [...] ³²

Ya Muhammed, onlara de ki: *Şayet (iddia ettiğiniz gibi) **ahiret** evi Allah katında diğer insanlara değil de özel olarak yalnızca size aitse ve bu iddianızda doğru iseniz [...]. (14)

Pridjev *āḥir* ima značenje *posljednji, zadnji, krajnji*, a iz istog pridjeva je nastala i imenica *āḥira - awāḥir* koja označava *zagrobni život, budući svijet*. Primjećujemo da je pridjev za ženski rod dobio novo značenje, što znači da je došlo do poimeničavanja tog oblika.

korijen *ḥ-y-r*

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِّنْ رَبِّكُمْ ³³ [...]

Ey mü'minler!) kâfirler de putperestler de Rabbinizden size bir **hayır** indirilmesini istemezler. [...]. (15)

Riječ hayır (*ḥayr - ḥuyūr*) je također arabizam i označava *dobro, dobročinstvo, dobro djelo, blagostanje*.

Osim samostalne upotrebe, ova imenica može doći i u kombinaciji sa turskim elementima, kada tvori nova značenja, što vidimo u narednom primjeru:

³² Kur'an, 2:94.

³³ Kur'an, 2:105.

[...] وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهُهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۗ [...] ³⁴

Eğer onu gizler de **fakirlere** gizlice verirsiniz, işte o sizin için daha **hayırlıdır** (daha iyi davranıştır).

[...] (45)

Možemo primijetiti da je u prijevodu na turski jezik došao komparativ pridjeva hayırlı koji se sastoji od dva elementa: arapske imenice hayır i denominalnog sufiksa –li koji označava prisustvo određenog svojstva. Shodno tome, u arapskom jeziku je trebao doći oblik elativa koji služi za tvorbu komparativa i superlativa pridjeva. Međutim, kod imenica hayr - dobro i šarr – zlo dolazi do odstupanja od tog pravila i one služe za tvorbu komparativa i superlativa, a da pritom ne dolazi do promjene njihovog oblika. ³⁵

korijen ṣ-ḥ-b i l-t-f

[...] وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ³⁶

[...] Allah büyük lutuf sahibidir. (15)

Zanimljivo je napomenuti da je u arapskom jeziku konstrukcija dū-l-faḍl aneksija, gdje je prvi član imenica dū (uvijek dolazi u genitivnoj vezi i označava onoga ko posjeduje nešto), dok ono što se posjeduje dolazi kao drugi član. Ova konstrukcija je na turski jezik prevedena ponovo arabizmima – lutuf i sahib. Imenica sahib morfološki predstavlja particip aktivni prve vrste korijena ṣ-ḥ-b i ima sljedeća značenja: *drug(ar), pratilac, pristalica, vlasnik*. Imenica luṭf - alṭāf nosi značenja *nježnost, finoća, dobrotu, ljubaznost*, s tim da uočavamo da je ovaj arabizam prelaskom u turski jezik doživio blagu promjenu, odnosno, ubačen je vokal radi lakšeg izgovora.

korijen s-ğ-d i d-n-y

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا أَسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ۗ [...] لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي
الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ³⁷

Allah'in **mescidlerinde**, Allah'in adının anılmasına engel olan ve onların harab olmasına çalışandan daha zalim kim vardır? [...] Bunlar için **dünyada** rezillik, ahirette de büyük azap vardır. (17)

³⁴ Kur'an, 2:271.

³⁵ Vidi više: Darko Tanasković, Anđelka Mitrović, *Gramatika arapskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005, str. 308. (u daljem tekstu kao: Tanasković, Mitrović, *Gramatika arapskog jezika*)

³⁶ Kur'an, 2:105.

³⁷ Kur'an, 2:114.

Riječ mescid (masgid – masāgid) je arapskog porijekla i morfološki predstavlja imenicu mjesta koja dolazi na paradigmu maf' il / maf' al.³⁸ Dolazi od korijena s-ğ-d koji u prvoj vrsti nosi značenja *pasti ničice (na sedždu), pogeti se (...)*. Shodno tome, imenica mescid je mjesto na kojem se obavlja molitva, odnosno, *mesdžid, džamija, bogomolja*.

Korijen d-n-y u prvoj vrsti znači *b.nizak, b.bijedan, jadan*. Iz istog korijena dolazi i riječ *dünya (dunyā)* koja označava ovozemaljski život/ovaj svijet. Morfološki oblik ove riječi odgovara obliku fu'lā, što predstavlja oblik elativa za ženski rod. Upotreba određenih oblika elativa, pored genitivne veze, predstavlja način kako se u arapskom jeziku ostvaruje superlativno značenje.³⁹ Ipak, ovaj primjer nam pokazuje da nije riječ o superlativu, već je došlo do poimeničavanja pridjevskog oblika, što znači da oblik *dünya* više ne nosi pridjevsko značenje, već djeluje kao samostalna imenica.

korijen n- ' -m i ' -l-m

يَبْنِي إِسْرَائِيلَ أَذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ⁴⁰

Ey İsrail oğulları! Size verdiğim **nimetimi** ve sizi (bir zamanlar) **âlemlere** üstün kılmış olduğumu hatırlayın. (18)

Korijen n- ' -m u prvoj vrsti nosi značenja *u blagostanju živjeti*. Iz toga je nastala i imenica ni' ma koja je preko turskog prešla i u naš jezik sa značenjem božijeg dara, blagodati.⁴¹

Riječ *âlem* također vodi arapsko porijeklo i znači *svijet, svemir, vasiona, univerzum*.

korijen k-l-m i ' -h-d

وَإِذْ أُنزِلَتْ آيَاتُ رَبِّهِمْ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ⁴² [...] قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i bir takım **kelimelerle** snamış, onları tam olarak yerine getirince: [...]

***Ahdim** zalimlere ermez (onlar için söz vermedim)* buyurdu. (18)

Riječ kelime znači *riječ; (kratak) govor; kratka rasprava*, a u savremenom turskom jeziku su u upotrebi i lekseme *söz, sözcük*.

³⁸ Vidi više: Tanasković, Mitrović, Gramatika arapskog jezika, str. 60.

³⁹ Vidi više: Tanasković, Mitrović, Gramatika arapskog jezika, str. 305.

⁴⁰ Kur'an, 2:122.

⁴¹ Vidi više: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966, str. 492.

⁴² Kur'an, 2:124.

Riječ ‘ahd - ‘uhūd znači *obećanje; obaveza; odgovornost; ugovor*. Nakon prelaska u turski jezik, ubačen je interkalarni vokal, te je obezvučen finalni fonem d.

korijen ‘-l-h

وَاللَّهُمَّ إِلَهًا وَحْدَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ⁴³

İlâhınız bir tek **ilah**dır O'ndan başka ilâh yoktur. O, rahmândır, rahîmdir. (23)

Riječ ilâh (ilâh – âliha) nosi značenja *bog, božanstvo; Bog*. Primjećujemo da je ova leksema u turskom jeziku proširila semantičko polje, te se pored tog značenja, u rječniku navode i značenja *obožavalac, zaljubljenik*. Ovdje je veoma zanimljivo da u ajetu tri puta prolazi riječ ilâh i da je svaki put istom rječju prevedena na turski jezik.

korijen r-z-q

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ⁴⁴

Ey iman edenler! Size verdiğimiz **rızıkların** iyilerinden yiyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız, O'na şükredin. (25)

Riječ rızık(-zık) vodi porijeklo od imenice rizq - arzâq, čije je osnovno značenje u arapskom jeziku *životno izdržavanje, opskrba*, dok ona u turskom prije svega označava hranu i piće, te u tom smislu predstavlja sinonim za riječ azık. Ipak, te dvije riječi nisu sinonimi u upotrebi, već samo u rječniku, budući da erzak i u turskom jeziku označava opskrbu.

korijen l-b-s

[...] هُنَّ لِبَاسٍ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٍ لَّهُنَّ [...] ⁴⁵

[...] Onlar sizin için birer **elbise**, siz de onlar için birer **elbisesiniz**. [...] (28)

⁴³ Kur'an, 2:163.

⁴⁴ Kur'an, 2:172.

⁴⁵ Kur'an, 2:187.

Korijen l-b-s u prvoj vrsti ima značenje *obući, nositi, odijevati se*. Iz istog korijena je nastala i riječ *elbise* koja predstavlja oblik množine za imenicu *libās* u značenju *odijelo, odjeća; nošnja*.

korijen ḥ-s-b

[...] وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ⁴⁶

[...] Allah dilediđine **hesapsız** rızık verir. (32)

U arapskom jeziku imenica *ğayr - ağyār* nosi značenja *drugi (osim), ostali, različit, drukčiji*.. Jedna od njenih funkcija⁴⁷ jeste da služi kao privativni element gdje zajedno sa imenicama ili pridjevima ispred kojih dolazi formira genitivnu vezu – u našem slučaju je to prijedložna fraza *bi-ğayri ḥisāb*, gdje je genitivna veza u kojoj je prvi član *ğayr* došla kao komplement prijedloga *bi*. Shodno tome, u turskom jeziku je formiran pridjev koji čine dva elementa: arapska imenica *hesap* i turski denominalni sufiks *-sız*, koji također služi za izvođenje imenica i pridjeva privativnog značenja.

korijen ʿ-d-y

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَدْنَىٰ⁴⁸

Sana, kadınların ayhalini sorarlar. De ki: O, bir **ezadır** (bir çeşit hastalıktır).[...] (34)

Korijen ʿ-d-y u trećoj proširenoj vrsti nosi značenja *oštetiti, naškoditi, nauditi; učiniti nažao, nanijeti nepravdu*. Iz istog korijena vodi porijeklo i riječ *eza* u značenju *šteta; nepravda; bol; uvreda; neprijatnost*. U turskom jeziku je došlo do određenog pomjeranja u semantici, te označava *torturu, mučenje, nasilje*.

⁴⁶ Kur'an, 2:212.

⁴⁷ Za ostale funkcije imenice *غَيْر* vidi: Tanasković, Mitrović, Gramatika arapskog jezika, str. 261-262.

⁴⁸ Kur'an, 2:222.

korijen d-r-r

[...] لَا تُضَارُّ وُلْدَهُ بِوَالِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدَةِ ۖ [...] ⁴⁹

[...] Hiçbir anne, çocuğu sebebiyle **zarara** uğratılmamalıdır, hiçbir baba da çocuğu yüzünden **zarara** girmemeli. [...] (36)

Geminirani glagol đarra u prvoj vrsti nosi značenja (*na*)škoditi; (*o*)šetiti; povrijediti. U navedenom primjeru je ovaj korijen došao u pasivu imperfekta treće vrste, a u prijevodu na turski je iskorištena arapska imenica zarar (đarar - ađrār) u značenju *šteta, gubitak; teškoća, nevolja*, koja predstavlja dopunu u dativu za glagol uğratmak sa kojim ostvaruje značenje *biti izložen gubitku, šteti*.

korijen d-r-ğ

[...] وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ⁵⁰

[...] Bazısının **derecelerini** yükselttik. [...] (41)

Imenica derece (darağa - darağāt, darağ) i u turskom i u arapskom jeziku nosi slična značenja *stepenica, stupanj, stepen, vrsta, rang*. Nije doživjela veću promjenu prilikom prelaska u turski jezik osim ukidanja finalnog t, što u arapskom jeziku predstavlja oznaku za ženski rod.

korijen š-d-q

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ ⁵¹ [...]

Eğer **sadakaları** (zekâtları ve hayırları) açık verirseniz ne güzeldir o. [...] (45)

Riječ sadaka (şadaqa – şadaqāt) u značenju *milostinja, sadaka* vodi porijeklo iz korijena š-d-q koji u prvoj vrsti ostvaruje značenja *pravo reći, istinu govoriti; b.istina*.

⁴⁹ Kur'an, 2:233.

⁵⁰ Kur'an, 2:253.

⁵¹ Kur'an, 2:271.

korijen w-l-y

[...] أَنْتَ مَوْلَانَا فَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ⁵²

[...] Çünkü sen, bizim **mevlâmız**sın. Kâfir **kavimlere** karşı bize yardım et. (48)

Riječ mevlâ predstavlja arabizam u značenju *prijatelj; pomagač; drug; saveznik; pristalica, gospodar, Gospod(ar)*. Isti je slučaj i sa imenicom kavim koja vodi porijeklo iz arapske imenice u značenju *narod, nacija; pleme; ljudi; skup(ina); porodica*. Osim interkalarnog vokala kod imenice kavim, ove dvije posuđenice nisu doživjele veće promjene u turskom jeziku. Zanimljivo je i da je kod imenice mevlâ zadržan dugi vokal koji se u turskom jeziku susreće samo u riječima arapskog i perzijskog porijekla.

korijen r-ḥ-m

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ⁵³ [...]

Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur. [...] (49)

Riječ rahim je arapskog porijekla raḥim/riḥm - arḥām i označava matericu, majčinu utrobu. *U Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük* se pored ovog arabizma navodi i riječ döl yatağı u istom značenju.

Od istog je korijena je i i imenica merhamet u značenju *milost, milosrđe; samilost*, koja zajedno sa sufiksom –II tvori pridjev u turskom jeziku:

[...] إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ⁵⁴

[...] Şüphesiz Allah, insanlara (her şeye rağmen) şefkatli ve **merhametlidir**. (21)

⁵² Kur'an, 2:286.

⁵³ Kur'an, 3:6.

⁵⁴ Kur'an, 2:143.

korijen w-l-d i m-w-l

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا⁵⁵ [...]

Bilinmelidir ki inkâr edenlerin **ne malları**, ne de **evlâtları** Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlamayacaktır. [...] (50)

Riječ evlat dolazi od arapskog korijena w-l-d koji u prvoj vrsti ostvaruje značenja *roditi se, poroditi se, dobiti dijete*. Odatle vodi porijeklo i imenica walad u značenju *dijete; sin; potomak; dječak*. Važno je napomenuti da se ova imenica zadržala u turskom jeziku u obliku razlomljenog plurala koji dolazi na paradigmu af'āl – evlât, dok je oblik jednine velet zastario, te gotovo da ga i ne susrećemo u savremenom turskom jeziku. I kod ove imenice u korpusu uočavamo bilježenje dugog vokala.

S druge strane, imamo i imenicu mal koja vodi porijeklo iz arapske riječi māl – amwāl u značenju *imetak, imovina; imanje; vlasništvo; novac*. Suprotno od imenice evlat, oblik razlomljenog plurala emval predstavlja zastarjeli oblik, a oblik singulara mal se koristi u savremenom turskom jeziku.

korijen m-t-ʿ

ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا⁵⁶ [...]

[...] Bunlar, dünya hayatının **metaıdır**. [...] (50)

Korijen m-t-ʿ u petoj i osmoj proširenoj glagolskoj vrsti ostvaruju značenja *uživati u, naslađivati se*. Iz istog korijena dolazi i riječ metaı (maṭāʿ) u značenju *uživanje, naslađivanje*. U *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük* se ne navodi riječ metaı, koju ovdje vidimo u prevodu, ali se navodi riječ muta koja je nastala od istog korijena i arapske imenice sličnog značenja muṭʿa - muṭaʿ.

⁵⁵ Kur'an, 3:10.

⁵⁶ Kur'an, 3:14.

korijen s-ḥ-r i w-q-t

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ⁵⁷

Sabrederler, dürüst olurlar, huzurda boyun büklerler, hayra harcarlar ve **seher vaktinde** Allah'tan bağış dilerler. (51)

Sintagma seher vaktinde u sintaksičkom smislu obavlja funkciju priloške odredbe za vrijeme, a nama je zanimljiva jer je čine dvije imenice arapskog porijekla.

Imenica seher dolazi od arapske riječi saḥar - ashār u značenju *zora, osvit*. Od istog korijena je nastala i riječ sahur, odnosno, jelo koje se jede prije zore.

U izvornom Tekstu je značenje priloške odredbe za vrijeme ostvareno prijedložnom frazom بِالْأَسْحَارِ, dok je u turskom jeziku upotrijebljena imenica arapskog porijekla vakit (waqt – awqāt), koja sa imenicom ispred gradi drugu genitivnu vezu, te tako ostvaruje adverbijalno značenje.

korijen š-y-³

[...] إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁵⁸

[...] Gerçekten Sen her **şey** kadirsin. (52)

Riječ şey je arapskog porijekla i nosi značenja *stvar, predmet; posao / nešto malo*. U turskom jeziku je prihvaćen i njen oblik množine eşya, a treba napomenuti da je i u singularu i u pluralu u finalnoj poziciji ukinut arapski konsonant hamza.

korijen r-s-l

فُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ⁵⁹ [...]

De ki: Allah'a ve **Resûl'üne** itaat edin. [...] (53)

Korijen r-s-l u četvrtoj vrsti nosi značenja *uputiti, otpremiti, poslati u*. Iz istog korijena je i riječ resûl u značenju *vjesnik, glasnik, glasonoša; (iza)poslanik*. Ona se u turskom jeziku koristi kao religijski

⁵⁷ Kur'an, 3:17.

⁵⁸ Kur'an, 3:26.

⁵⁹ Kur'an, 3:32.

termin, dok je značenje glasonoša prešlo u periferiju, budući da ga je zamijenila imenica sastavljena od arapske osnove i turskog sufiksa –cI – haberci.

korijen 'b-d

[...] كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ط [60] [...]

[...] Zekeriya, onun yanına, **ma'bede** her girişinde orada bir rızık bulur. [...] (53)

U izvornom Tekstu je došla riječ mihrab (miḥrāb - maḥārīb), čije značenje ne treba objašnjavati, a u prijevodu na turski jezik je na njeno mjesto došla imenica ma'bed koja u arapskom jeziku ima oblik ma'bad - ma'ābid i nosi značenja *svetište, hram*, a morfološki predstavlja ime mjesta koje kod prve vrste glagola dolazi na paradigmu maf'al. Očito je ovdje da riječ mihrab u kur'anskom tekstu ima drukčije značenje od onoga u kojem se najčešće koristi u turskom jeziku.

korijen s-k-n i b-q-y

[...] فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ ءَالُ مُوسَىٰ وَعَالُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ ؕ [61] [...]

[...] Onun içinde Rabbinizden size bir ferahlık ve **sükûnet**, **meleklerin** taşıdığı, Al-Musa ve Al-Harun'un bıraktıklarından bir miktar **bakiyye** vardır. [...] (39)

U originalnom tekstu ajeta uočavamo imenicu sakīna - sakā' in koja dolazi od korijena s-k-n čija su neka od značenja u prvoj vrsti *stanovati, živjeti, nastaniti se, b.miran, tih*. Ona je na turski jezik prevedena imenicom sükûnet u značenju *mirovanje, nepokrenost; mir; spokojstvo*. Primjećujemo da je u turski jezik prenesen i etimološki dugi vokal, za razliku od dvije imenice mevlâ i evlât, kada se dugi vokal bilježio u korpusu, a u rječnicima je bio izostavljen.

Riječ bakiyye dolazi od arapske imenice baqīyya - baqāyā u značenju *ostatak; višak; preživjelo; ostanak, život*. Ona u savremenom turskom jeziku predstavlja arhaizam, te se njeno semantičko polje sužava, budući da su prenesena samo značenja *višak, ostatak*. U rječnicima se bilježi kao bakiye, za razliku od korpusa koji navodi njen izvorni oblik.

⁶⁰ Kur'an, 3:37.

⁶¹ Kur'an, 2:248.

korijen 'w-y i 'l-m

[...] إِنَّ فِي ذَلِكَ لَكَيْدًا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ⁶²

Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için onlarda herhalde bir **ayet** ve **alâmet** vardır* dedi. (39)

Zanimljive su nam i imenice ayet i alâmet koje se u prijevodu na turski jezik postavljaju kao sinonimi. Imenice ayet i alâmet, koja se kao turcizam zadržala i u bosanskom jeziku, dolaze od arapskih riječi i nose identična značenja *znak, čudo*. Ipak, u savremenom turskom jeziku imenica ayet predstavlja samo religijski termin.

korijen w-ḥ-y i ġ-y-b

ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ⁶³ [...]

(Resûlüm!) Bunlar, bizim sana **vahiy** yoluyla bildirdiğimiz **gayb** haberlerindendir. [...] (54)

Riječ vahiy dolazi od arapskog korijena w-ḥ-y i nosi značenja *nadahnuće, inspiracija; objava, otkrovenje*.

Korijen ġ-y-b u prvoj vrsti ostvaruje značenja *b. sakriven; b.nevidljiv; utonuti, nestati*, pa tako i riječ gayb označava nešto što je skriveno, nevidljivo. Ova riječ je u turski jezik prešla kao kayıp, te funkcionise i kao pridjev i kao imenica.

korijen q-ṣ-ṣ

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ⁶⁴ [...]

Şüphesiz bu (İsa hakkında söylenenler), gerçek **kıssadır**. [...] (57)

Imenica kıssa je u turski jezik došla preko arapskog korijena q-ṣ-ṣ koji u prvoj vrsti znači *(is)pričati, -pripovijedati*. Važno je napomenuti da predstavlja jednu od imenica u kojoj nije reducirani geminirani konsonant, ali njena upotreba nije toliko česta danas u turskom jeziku, premda se u sakralnom stilu susreće.

⁶² Kur'an, 2:248.

⁶³ Kur'an, 3:44.

⁶⁴ Kur'an, 3:62.

korijen b-r-k

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ⁶⁵

Šüpheziz, âlemlere **bereket** ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (ma'bed),
Mekke'deki (Ka'be)dir. (61)

Korijen b-r-k u trećoj vrsti znači *blagoslaviti, sreću dati, usrećiti*, a iz istog korijena je imenica baraka - barakāt u značenju *blagoslov; blagodat, sreća*. Ova se imenica (kao i pridjevi izvedeni iz nje), zadržala i u bosanskom jeziku u osnovnom obliku, ali i kao beričet.⁶⁶

korijen 'h-l

لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتَّبِعُونَ آيَاتِ اللَّهِ ءَأَنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ⁶⁷

Hepsi bir değıildir ; **Ehl-i Kitap** içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secde ederek Allah'ın âyetlerini okurlar. (63)

U turski jezik je prenesena čitava konstrukcija Ehl-i Kitap u značenju sljedbenici Knjige, te predstavlja aneksiju u kojoj je prvi član imenica ehil čija su neka od značenja koja ostvaruje u arapskom jeziku *porodica, drugovi; pristicalice, ljudi, stanovnici*, a drugi član je imenica kitap. Ipak, ehil se u turskom jeziku najčešće koristi u značenju *znalac, stručnjak*.

korijen 'ğ-r

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۗ ۱ [...] ⁶⁸

Bilâkis, muhsinlerden olarak kim yüzünü Allah'a döndürürse (Allah'a hakkıyla kulluk ederse) onun **ecri** Rabbisi katındadır. [...] (16)

Korijen 'ğ-r u prvoj vrsti znači *nagraditi*. Iz tog korijena dolazi i riječ ecir (*ağr - āğār, uğūr*), koja u arapskom jeziku ostvaruje *značenja nagrada, plaća, honorar*. U turskom jeziku dolazi do određenih promjena u značenju budući da označava *dobro djelo*, a njeno drugo značenje *nadnice* pokriva

⁶⁵ Kur'an, 3:96.

⁶⁶ Vidi više: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966, str. 138-139.

⁶⁷ Kur'an, 3:113.

⁶⁸ Kur'an, 2:112.

imenica koja je česta u savremenom turskom jeziku, a predstavlja arabizam nastao iz istog korijena - *ücret*.

U drugom primjeru se susrećemo sa istom imenicom, ali je njen prijevodni ekvivalent drukčiji:

korijen k-w-f

[...] وَنَعْمَ أَجْرُ الْعَمَلِينَ⁶⁹ [...]

[...] Böyle amel edenlerin **mükâfaati** ne güzeldir ! (66)

U aneksiji ağru-l-‘āmilīn imenica ağr predstavlja prvi član, a njeno je značenje u turskom jeziku izraženo imenicom slične semantike *nagrada*, *naknada*, koja također vodi porijeklo iz arapskog korijena i glasi mukāfā.

U sljedećem primjeru je došla ista riječ od koje je obrazovan glagol:

[...] وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ⁷⁰ [...]

[...] Biz, şükredenleri **mükâfaatlandıracağız**. (67)

U izvornom Tekstu imamo korijen ğ-z-y koji u prvoj vrsti ostvaruje značenja *nagraditi*, *kazniti*, *nadomjestiti*, *zamijeniti*. Zanimljivo je da ovaj glagol u turskom prijevodu nije iskazan gl. cezalandırmak, koji predstavlja spoj arapskog masdara *ceza* nastalog iz istog korijena, denominalnog sufiksa –IA zajedno sa nastavkom za gl.lik – *cezalanmak* – *biti kažnjen*, koji je potom primio i sufiks faktitivno-kauzativnog značenja. Razlog za to je činjenica da je prelaskom ove imenice u turski jezik ona zadržala samo značenje *kazne*, *sankcije*, dok u arapskom jeziku imenica *ğazā*’ nosi i pozitivno i negativno značenje, odnosno, označava i *nagradu* i *kaznu*. Stoga, u prijevodu na turski jezik imamo glagol *mükâfaatlandırmak*, koji je nastao od istih komponenti kao i *cezalandırmak*, s tim što ovdje osnovno značenje glagolu daje arapska imenica *mükâfaat* čija smo značenja naveli u prethodnom primjeru.

⁶⁹ Kur'an, 3:136.

⁷⁰ Kur'an, 3:145.

korijen *t-w-b*

[...] وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا [...] ⁷¹

[...] Her kim, dünya nimetini isterse, kendisine ondan veririz; kim de ahiret **sevabını** isterse, ona da bundan veririz. [...] (67)

Sevap, turcizam koji je prisutan i u bosanskom jeziku, zapravo dolazi od arapskog korijena *t-w-b* i riječi *ṭawāb* u značenju *Božja nagrada, sevap, dobro djelo*.

korijen *w-k-l*

[...] حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ⁷²

[...] «Allah bize yeter. O ne güzel **vekîl**!» (71)

Imenica *vekîl* dolazi od arapske riječi *wakîl - wukalā'*, koja u arapskom jeziku ima šire semantičko polje jer može označavati *povjerenika; zastupnika, zamjenika; predstavnika, agenta*, dok se u rječniku turskog jezika bilježe samo značenja *predstavnik, opunomoćenik*, te zastarjelo značenje – *ministar*.

korijen *q-r-ṭ-s*

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ⁷³.

Eğer sana **kâğıt** üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, buna rağmen inkâr ediciler, «Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir.» derlerdi. (127)

Na arapskom jeziku je upotrijebljena imenica *qirtās* koja označava *papir, hartiju*. U prijevodu na turski nije došla ista leksema, ali smo ovaj primjer izdvojili kako bismo ukazali na riječ koja dolazi iz istog korijena, a koja se koristi u savremenom turskom jeziku u značenju pisaćeg pribora – *kirtasiye*.

⁷¹ Kur'an, 3:145.

⁷² Kur'an, 3:173.

⁷³ Kur'an, 6:7.

korijen n-s-l

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ أَلْحَرِثَ وَالنَّسْلَ ۗ [..] ⁷⁴

O, dönüp gitti mi (senden ayrılıp bir iş başına geçti mi) insanlar arasında bozgunculuk etmek, ekinleri tahrip edip **nesilleri** bozmak yeryüzünde koşar. [...] (31)

Imenica nesil u turskom jeziku označava *pokoljenje*, a vodi porijeklo iz arapske riječi nasl – ansāl u značenju *potomstvo; priplod; djeca; porodica, rod*. Primjećujemo da su značenja u turskom jeziku reducirana.

PRIDJEVI

korijen 'm-n

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا [..] ⁷⁵

İbrahim de demişti ki: *Ey Rabbim! Bu şehri **emin** bir şehir yap [...] (18)

Pridjev emin u značenju *pouzdan, siguran, bezbijedan* dolazi od arapskog korijena 'm-n. Došao je na paradigmu fa'īl, što predstavlja najfrekventniji oblik na koji dolaze arapski pridjevi. To potvrđuje i činjenica da smo se u korpusu susreli sa najviše takvih primjera:

korijen š-d-d

[...] فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ⁷⁶

[...] bilsin ki Allah, cezası **şedit** olandır. (32)

Sintagma šadīd al-‘iqāb u arapskom jeziku predstavlja kvazigenitivnu vezu, budući da je njen prvi član pridjev šedit u značenju *snažan, silan*. Njegova upotreba je u savremenom turskom jeziku zamijenjena pridjevom şiddetli, koji je (što možemo zaključiti po istom korijenu) deriviran iz arapske imenice u značenju *sila, jačina, intenzitet*.

⁷⁴ Kur'an, 2:205.

⁷⁵ Kur'an, 2:126.

⁷⁶ Kur'an, 2:211.

korijen f-q-r

[...] وَإِنْ تَخْفَوْهَا وَتُوْتُوْهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ⁷⁷ [...]

[...] Eđer onu gizler de **fakirlere** gizlice verirseniz, işte o sizin için daha hayırlıdır (daha iyi davranıştır). [...] (45)

Osim što mogu obavljati funkciju atributa, pridjevi mogu biti i poimeničeni. Tako riječ faqīr - fuqarā⁷ znači *siromašan*, ali i *siromah*. Važno je napomenuti da se ovaj pridjev zadržao u turskom jeziku u obliku jednine – fakir, ali i u obliku razlomljenog plurala koji dolazi na paradigmu fu‘alā – fukara.

korijen q-d-r

[...] إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁷⁸ [...]

[...] Gerçekten Sen her şeye **kadirsin**. (52)

Korijen q-d-r u arapskom jeziku u prvoj vrsti nosi značenja *moći*, *b. u stanju*, iz čega dolazi i pridjev kadir u značenju *moćan*, *utjecajan*, *sposoban*. Iz istog korijena je i riječ kadar koja je prešla u naš jezik.

korijen q-r-b i y-t-m

[...] لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ [...] ⁷⁹

[...] Yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, ana-babaya iyi davranacaksınız, yakın **akrabaya**, **yetimlere**, miskinlere iyilik edeceksiniz. [...] (11)

Imenica akraba u turskom jeziku označava *osobe među kojima postoji krvna veza*, tj. *rođake/rodbinu*. Vodi porijeklo iz arapskog korijena q-r-b koji znači *b.blizu*, *blizak*, a morfloški je sličan obliku

⁷⁷ Kur'an, 2:271.

⁷⁸ Kur'an, 3:26.

⁷⁹ Kur'an, 2:83.

razlomljenog plurala pridjeva qarīb - aqribā'. Treba napomenuti da se ovaj pridjev u turskom jeziku nije zadržao u obliku singulara.

Iz arapskog korijena je i imenica yetim u značenju *siroče, dijete bez oca*.

Pridjevi arapskog porijekla se u turskom jeziku upotrebljavaju samostalno, ali mogu poslužiti i kao osnova iz koje se deriviraju različita značenja:

korijen *h-f-f*

[...] لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ⁸⁰

[...] Artik ne kendilerinden azap **hafifletilir** ne de onların yüzlerine bakılır. (23)

Korijen *h-f-f* u prvoj vrsti nosi značenje *b. lak, lagan*, pa tako i pridjev *hafif* znači *lak, lagan, slab*. Na arapskom jeziku je upotrijebljen isti korijen u drugoj vrsti koja pridodaje osnovnom značenju kauzativno tj. faktitivno značenje. Oni glagoli koji su u prvoj vrsti intransitivni postaju tranzitivni, dok oni koji su tranzitivni postaju dvostruko tranzitivni.⁸¹

Kako bi se u turskom jeziku postiglo isto značenje, od pridjeva *hafif* se pomoću denominalnog sufiksa -IA izvodi glagol *hafiflemek* sa značenjima *olakša(va)ti, (o)slabiti, (iz)gubiti na težini*. Postupak derivacije je nastavljen, te je dodan i nastavak za faktitiv-kauzativ. Budući da u izvornom obliku nailazimo na pasivni lik, i u prijevodu na turskom je gl. *hafifletmek* došao u pasivu.

korijen *s-k-n*

[...] وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ⁸²

[...] **miskinliğe** mahkum edilmişlerdir. [...] (63)

⁸⁰ Kur'an, 2:162.

⁸¹ Za više značenja druge proširene glagolske vrste vidi: W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, Librairie du Liban, Beirut, 1981, str. 31-32.

⁸² Kur'an, 3:112.

Postupak derivacije je uočljiv i u ovom primjeru, budući da je riječ *miskinlik* nastala iz arapskog pridjeva *miskīn* u značenju *siromašan, bijedan, jadan, slab*, te denominalnog sufiksa –*lik*, koji u ovom primjeru izvodi pojam apstraktnog značenja.⁸³

⁸³ Za više značenja denominalnog sufiksa –*lik* koji služi za izvođenje imenica i pridjeva vidi: Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 437-438. (u daljem tekstu kao: Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*)

GLAGOLSKE IMENICE/ MASDARI

Ono što u arapskom jeziku odgovara našem infinitivu jeste masdar ili glagolska imenica. Kako i sam naziv kaže, one nose osobine imenica, ali budući da vode porijeklo iz glagola, one i dalje zadržavaju isto značenje i osobine kao i glagol iz kojeg su izvedene. U kombinaciji sa prijedlozima, masdari vrlo često u arapskom jeziku mogu izražavati značenje zavisnih rečenica. Svaki glagol ima svoj masdar. *Kod prve vrste, oblici masdara su nepravilni, ali ne u potpunosti, budući da postoji određeni broj ustaljenih paradigmi koje se koriste kod većine glagola. Ipak, ne postoji nikakvo pravilo koje povezuje određeni glagol prve vrste sa masdarom, a mnogi glagoli zapravo imaju više od jednog masdara*⁸⁴, što ćemo vidjeti i prilikom analize primjera. Suprotno prvoj vrsti, proširene vrste glagola imaju precizno određenu paradigmu na koju dolaze glagolske imenice. Budući da su u arapskom jeziku najfrekventnije proširene vrste trokonsonantskih glagola, u nastavku ćemo navesti primjere na koje smo naišli u korpusu, a ponekad ćemo skrenuti pažnju i na značenja koja se ostvaruju u određenoj glagolskoj vrsti. Navest ćemo oblike od prve do desete vrste, sa izuzetkom devete proširene vrste, jer je njena upotreba reducirana s obzirom na značenja koja ostvaruje – označavanje boja, fizičkih nedostataka i rjeđe vrlina.

Masdari prve vrste glagola

korijen h-d-y

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ⁸⁵

Kendisinde hiçbir şekilde şüphe olmayan O Kitap, müttekiler için bir **hidayet** kaynağı ve yol göstericidir. (1)

U izvorniku je spomenuta riječ *hudā*, što predstavlja masdar, odnosno, gl. imenicu glagola *hadā*, koji ima značenja *voditi pravim putem, izvesti na pravi put*. U prijevodu na turski jezik je spomenuta riječ *hidayet*, koja prilikom prelaska u turski jezik nije doživjela nikakvu promjenu, a predstavlja još jedan masdar istog glagola.

korijen f-s-d

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ⁸⁶

Onlara: *Yeryüzünde **fesat** çıkarmayın* denildiği zaman, *Biz ancak ıslah edicileriz* derler. (2)

⁸⁴ Joost Kremers, „The Formation of Deverbal Nouns in Arabic“, str.10, dostupno na:

https://www.user.gwdg.de/~jkremer/papers/Kremers2007-Masdar_Formation.pdf (zadnja posjeta: 17.8.2022.)

⁸⁵ Kur'an, 2:2.

⁸⁶ Kur'an, 2:11.

Korijen f-s-d u prvoj vrsti ima značenje *b.slab, loš, pokvaren*. U izvorniku je upotrijebljen ovaj korijen u četvrtoj vrsti koja ima prelazno značenje te glagol afsada znači pokvariti; izopačiti. U prijevodu na turski jezik je upotrijebljena riječ fesat u značenju *metež, nered*, što predstavlja jedan od masdara glagola u prvoj vrsti. Ovo je jedan od primjera, a bilo ih je i naprijed, koji pokazuju kako u turski nisu preuzimani glagoli (svakako se glagoli posuđuju u mnogo manjoj mjeri nego imenice i pridjevi), već masdari.

korijen *h-s-r*

87 *أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ* [...]

[...] Dikkat edin, işte bu, apaçık **hüsrândır**. (459)

Korijen *h-s-r* u arapskom jeziku u prvoj vrsti ostvaruje značenja pretrpjeti *štetu, propasti, stradati*. Jedan od masdara ovog glagola je i riječ hüsrân (*husrân*) koja se koristi i u savremenom turskom jeziku, ali primjećujemo da je došlo do određenog pomjeranja u značenju, budući da ona danas označava razočarenje, a njeno osnovno značenje koje nosi i u arapskom jeziku se smatra arhaičnim.

korijen *d-l-l*

88 *أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَىٰ* [...]

Işte onlar, hidayete karşılık **delaleti** satın alanlardır. [...] (2)

Riječ delalet predstavlja glagolsku imenicu glagola *đalla* i znači *zabluda, greška; laž*. U rječnicima turskog jezika se navodi ova leksema, ali u značenju: 1) *kılavuzluk*; 2) *indicija, znak, simbol*, što, zapravo, predstavlja semantiku korijena *d-l-l*. Dakle, riječ je o tome da masdar koji dolazi na istu paradigmu, ali je prvi korjeniti suglasnik emfatik *đ* a ne dentalno *d*, nije prešao u turski jezik premda se u korpusu navodi u tom značenju. U rječniku osmanskog jezika se navodi *dalalet* kao *doğru yoldan sapma*. Ovdje je u prijevodu upotrijebljena u tom značenju, samo je oblik riječi prilagođen savremenom turskom jeziku. Dva glasa /l/ utjecali su da se palatalizira vokal u prvom slogu (regresivna harmonija).

⁸⁷ Kur'an, 39:15.

⁸⁸ Kur'an, 2:16.

korijen t-ğ-r

[...] فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ⁸⁹

[...] Ancak onların bu **ticareti** kazanmamış ve kendileri de doğru yola girmemişlerdir. (2)

Imenica ticaret predstavlja glagolsku imenicu gl. u prvoj vrsti i nosi značenja *trgovina, prodaja*. Prelaskom u turski jezik nije doživjela nikakvu promjenu ni na semantičkom, niti na fonološkom nivou, osim što se ne bilježi etimološki dugi vokal.

korijen z-n-n

[...] أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ⁹⁰

[...]Onların bildiklerinin hepsi, sadece **zan** ve tahminden ibarettir. (Bilmezler fakat bilgiçlik taslarlar).

(11)

Geminirani glagol *zanna* ima značenje *misлити, pretpostavljati, nagađati*. U prijevodu ovog primjera na turski jezik je osim masdara *zan*, koji u ovom slučaju ostvaruje značenje *sumnja*, upotrijebljen još jedan masdar u značenju *nagađanje*, a pritom nije naveden u izvorniku – masdar druge vrste korijena *h-m-n* – tahmin radi preciziranja značenja masdara *zan*.

korijen z-y-d

[...] وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ⁹¹

[...] zira biz, **muhsinlere ziyade** vereceğiz* dedik. (8)

Oblik *ziyade* predstavlja masdar korijena *z-y-d*, koji u prvoj vrsti ostvaruje značenja *povećavati se, rasti, množiti se*. U turskom jeziku ne koristi se u značenju imenice, budući da predstavlja arhaični oblik, ali je prisutna njegova upotreba u istom značenju kao prilog *çok, daha çok*.

⁸⁹ Kur'an, 2:16.

⁹⁰ Kur'an, 2:78.

⁹¹ Kur'an, 2:58.

korijen k-f-r

[...] بَل لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ [...] ⁹²

[...] Bilakis **küfür** ve isyanları sebebiyle Allah onlara lanet etti. [...] (12)

Korijen k-f-r u prvoj vrsti ostvaruje značenja *b.nevjernik, izaći iz vjere*. U turski jezik je prešla glagolska imenica istog korijena, ali se pritom njeno semantičko polje proširilo, budući da se riječ küfür, pored religijskog značenja preuzetog iz arapskog jezika, postavlja i kao sinonim za imenicu turskog porijekla sövgü.

korijen h-l-k

[...] وَلَا تُلْفُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ [...] ⁹³

[...] Kendi ellerinizle kendinizi **tehlikeye** atmayın. [...] (29)

Riječ tehlike u značenju *opasnost, rizik* dolazi od arapskog glagola *propasti; stradati; poginuti; umrijeti*. Morfološki, ova imenica predstavlja masdar spomenut glagola, a prof. Muftić je navodi u dva oblika – *tahlika i tahluka*.

korijen ‘-l-m

[...] وَلَئِن آتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ [...] ⁹⁴

[...] Sana gelen **ilimden** sonra onlarin arzularina bilfarz uyacak olursan, [...] (18)

Imenica ilim predstavlja masdar glagola ‘alime u značenju *znati, poznavati*. Rječnici bilježe da je u turski jezik prešao i oblik razlomljenog plurala ulum (‘ulūm), koji je danas zamijenjen pojmovima bilimler, ilimler. Ovaj primjer ilustrira potpuno reduciranje konsonanta ‘ayn kada dođe u inicijalnoj poziciji.

⁹² Kur'an, 2:88.

⁹³ Kur'an, 2:195.

⁹⁴ Kur'an, 2:120.

korijen n-k-ḥ

[...] إِلَّا أَنْ يَغْفُورَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ٩٥ [...]

[...] Ancak kadının vazgeçmesi veya **nikâh** bağı elinde bulunan erkeğin vazgeçmesi hali müstesna (o zaman mehri bir taraf alır). [...] (37)

Riječ nikâh (nikāḥ) predstavlja glagolsku imenicu korijena n-k-ḥ u prvoj vrsti, te nosi značenje *brak*. Može doći i kao imenička komponenta složenog glagola nikâh etmek. Ona u turskom nije pretrpjela nikakve promjene, budući da nije došlo ni do skraćivanja etimološki dugog vokala.

korijen 'd-n

[...] كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةٌ كَثِيرَةٌ بِإِذْنِ اللَّهِ ٩٦ [...]

[...] Nice az kişiler vardır ki, sayıca kendilerinden çok olan topluluklara Allah'ın **izniyle** galip gelmiştir. [...] (40)

Riječ izin jeste arabizam koji dolazi od korijena 'd-n u prvoj vrsti u značenju *dozvoliti, dopustiti* i predstavlja njegov masdar. U turskom jeziku se isto značenje ostvaruje kombinacijom ovog masdara i glagola vermek, odnosno, riječ izin predstavlja njegovu dopunu u apsolutnom padežu. Osim toga, primjećujemo da se i konsonant hamza reducira u inicijalnoj poziciji u arapskim riječima, kao što je bio slučaj i kod imenice ilim.

korijen ḥ-k-m

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ٩٧ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ٩٨ [...]

Kime **hikmet** verilirse, ona pek çok hayır ve üstünlük verilmiştir. [...] (44)

Riječ hikmet predstavlja glagolsku imenicu glagola ḥakuma u značenju *b. mudar, pametan; b.učen*, pa je tako značenje njegovog masdara *mudrost, razboritost; znanje*.

⁹⁵ Kur'an, 2:237.

⁹⁶ Kur'an, 2:249.

⁹⁷ Kur'an, 2:269.

korijen m-l-k

قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ [...] ⁹⁸

(Resûlüm!) De ki: **Mülkün** gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen **mülkü** dilediğine verirsın ve **mülkü** dilediğinden geri alırsın. [...] (52)

Korijen m-l-k u prvij vrsti ostvaruje značenja *prisvojiti, zauzeti, posjedovati, imati*, pa je iz toga izveden i njegov particip aktivni *mālik* – *vladar, gospodar*, čiji je prijevodni ekvivalent također arabizam *sahib*.

Riječ *mülk* predstavlja jedan od masdara glagola prve vrste, te u turskom jeziku nosi značenje *imovine*. Možemo reći da su njena značenja reducirana jer u arapskom jeziku, pored toga, može označavati i *posjed, vlast, moć*.

korijen q-b-l

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا [...] ⁹⁹

Rabbi Meryem'e **hüsn-i kabul** gösterdi; onu güzel bir bitki olarak yetiştirdi. [...] (53)

Glagol göstermek je za svoju dopunu u apsolutnom padežu primio perzijski izafet *hüsn-i kabul*. Nju čine riječi arapskog porijekla – masdar *kabul* koji dolazi iz korijena q-b-l čije je značenje *primiti, dočekati*, te imenica *hüsün*, koja je u savremenom turskom jeziku zamijenjena riječju *güzellik*.

korijen d-ʿf

[...] فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا أَسْتَكَاثُوا ¹⁰⁰ [...] ¹⁰⁰

[...] Bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve **zaaf** göstermediler, boyun eğmediler. [...] (67)

Do sada smo se susretali sa primjerima arabizama koji su prelaskom u turski jezik izgubili inicijalni i finalni konsonant hamza i ʿayn. Riječ *zaaf* u značenju *slabost, iznemoglost, nemoć* dolazi od arapskog

⁹⁸ Kur'an, 3:26.

⁹⁹ Kur'an, 3:37.

¹⁰⁰ Kur'an, 3:146.

korijena *ḡ-ʿ-f* i predstavlja masdar prve vrste glagola, a služi i kao dobar primjer da vidimo kako se ova dva konsonanta ponašaju kada dođu u medijalnoj poziciji.

korijen ḡ-s-r

[...] ¹⁰¹لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ [...] [...]

[...] Allah bu kanaatı onların kalblerine (kaybettikleri yakınmaları için onulmaz) bir **hasret** (yarası) olarak koydu. [...] (69)

Imenica *hasret* u turskom jeziku predstavlja riječ arapskog porijekla u značenju *čežnja, žudnja, nostalgija, patnja*. Vrlo često je za sebe, kao dopunu u apsolutnom padežu, veže glagol *çekmek*, kada ostvaruju značenje *čeznuti za nekim*.

korijen ʿ-f-f

[...] ¹⁰²أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ [...]

[...] Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, **iffetli** ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. (54)

Želimo se osvrnuti i na pridjev *iffetli* koji nam je značajan za analizu zbog svojih komponenti, premda se ne spominje u izvornom Tekstu. Naime, čine ga denominalni sufiks –II, koji označava da je neko ili nešto opskrbljeno nečim, i arapski masdar *iffet* u značenju *čednost, nevinost*. Jedan broj pridjeva koji u našem jeziku imaju značenje opskrbljenosti mogu se izvesti pomoću sufiksa –an, koji je semantički prazan, zbog čega pridjevi izvedeni pomoću njega imaju vrlo raznovrsna značenja.

¹⁰¹ Kur'an, 3:156.

¹⁰² Kur'an, 3:39.

Kada je riječ o masdarima od druge do desete vrste, oni imaju precizno određenu paradigmu na koju dolaze:

- druga vrsta - taf'āl
- treća vrsta ima dva oblika masdara - fi'āl / mufā'ala
- četvrta vrsta - if'āl
- peta vrsta - tafa'ul
- šesta vrsta - tafā'ul
- sedma vrsta - infi'āl
- osma vrsta - ifti'āl
- deseta vrsta - istif'āl

U korpusu se nismo susretali sa masdarima od druge do sedme vrste, a da su upotrijebljeni samostalno, već su uvijek dolazili u kombinaciji sa pomoćnim glagolima, o čemu će biti više govora kasnije.

Masdari osme vrste glagola

korijen h-l-f

[...] فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَا اٰخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاٰذْنِهِ [...] ¹⁰³

[...] Bunun üzerine Allah iman edenlere, haktan kendisinde **ihtilafa** düşükleri şeyleri izniyle gösterdi.

[...] (32)

Imenica ihtilaf u značenju *nesporazum, konflikt* u sintaksičkom smislu predstavlja dopunu u dativu za glagol düşmek sa kojim zajedno obrazuju značenje *doći, dolaziti u konflikt*. Ona u morfološkom pogledu predstavlja arapsku glagolsku imenicu osme vrste nastalu iz korijena h-l-f.

¹⁰³ Kur'an, 2:213.

Masdari desete vrste glagola

korijen q-w-m

لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ¹⁰⁴

Hepsi bir değıildir ; Ehl-i Kitap içinde **istikamet** sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secde ederek Allah'ın âyetlerini okurlar. (63)

Želimo izdvojiti sintagmu *istikamet sahibi bir topluluk*, gdje je upravni član topluluk, dok druga genitivna veza koju čine dvije arapske imenice (*istikamet* i *sahib*) predstavlja njen determinator. O značenju oblika *sahib* ćemo govoriti u okviru participa, a riječ *istikamet* dolazi od korijena q-w-m i označava *pravac, smjer*. Primjećujemo da je ovaj oblik malo drugačiji od paradigme na koju dolazi masdar desete vrste (što smo ranije naveli), a uzrok tome je činjenica da vodi porijeklo iz korijena q-w-m, što predstavlja šuplji glagol koji u četvrtoj i desetoj vrsti u obliku masdara primaju na sebe oznaku za ženski rod. Značenje konstrukcije *istikamet sahibi* odgovora značenju pridjeva qā' ima iz izvornog Teksta.

¹⁰⁴ Kur'an, 3:113.

GLAGOLSKI PRIDJEVI/ PARTICIPI

Participi su pridjevi koji se izvode iz glagola. Oni mogu funkcionisati i kao obični pridjevi (koji se mogu koristiti i kao imenice), a mogu i zadržati određene karakteristike glagola.¹⁰⁵ U arapskom jeziku postoje participi aktivni (označava ko/što vrši radnju) i participi pasivni (označava na kome/čemu se vrši radnja). Isto kao masdari, i participi imaju tačno definisane paradigme na koje mogu doći.

Paradigme na koje dolazi participi aktivni u arapskom jeziku:

- prva vrsta - fā‘il
- druga vrsta - mufa‘‘il
- treća vrsta - mufā‘il
- četvrta vrsta - muf‘il
- peta vrsta - mutafa‘‘il
- šesta vrsta - mutafā‘il
- sedma vrsta - munfa‘il
- osma vrsta - mufta‘il
- deseta vrsta - mustaf‘il

Paradigme na koje dolazi participi pasivni u arapskom jeziku:

- prva vrsta - maf‘ūl
- druga vrsta - mufa‘‘al
- treća vrsta - mufā‘al
- četvrta vrsta - muf‘al
- peta vrsta - mutafa‘‘al
- šesta vrsta - mutafā‘al
- sedma vrsta nema oblika za participi pasivni budući da i sama nosi pasivno značenje;
- osma vrsta - mufta‘al
- deseta vrsta - mustaf‘al

U korpusu se nismo susreli sa samostalnom upotrebom participa pasivnog, već samo sa participom pasivnim prve i četvrte vrste u kombinaciji sa pomoćnim glagolima.

¹⁰⁵ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, Paris, 2004, str. 597. (u daljem tekstu kao: Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*)

Particip aktivni prve vrste

korijen ṣ-l-h

[...] أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ¹⁰⁶

[...] Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve **sâlihlerden** bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. (54)

Riječ salih (ṣālih) u arapskom jeziku predstavlja particip aktivni prve vrste glagola u značenju *dobar, voljan, ispravan*. On je u navedenom primjeru poimeničen, budući da je primio nastavak za množinu.

korijen w-r-t

[...] وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ ۗ [...] ¹⁰⁷

[...] Onun benzeri, **vârise** de gerekir. [...] (36)

Poimeničeni oblik varis je također primjer participa aktivnog prve vrste korijena w-r-t koji nosi značenja *naslijediti, b. (postati) nasljednik, baštinik*. Sinoniman je sa imenicama mirasçı, kalitçi.

korijen z-l-m

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا أَسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا [...] ¹⁰⁸

Allah'in mescidlerinde, Allah'in adının anılmasına engel olan ve onların harab olmasına çalışandan daha **zalim** kim vardır? [...] (17)

Korijen z-l-m u prvoj vrsti ostvaruje značenja *nanijeti nepravdu, pogriješiti prema, učiniti nasilje*. U turskom jeziku se, osim njegovog masdara zulüm, zadržao i oblik participa aktivnog u značenju *tiranski, okrutan, surov*.

¹⁰⁶ Kur'an, 3:39.

¹⁰⁷ Kur'an, 2:233.

¹⁰⁸ Kur'an, 2:114.

korijen k-f-r

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِمَّنْ رَبِّكُمْ¹⁰⁹ [...]

(Ey mü'minler!) **kâfirler** de putperestler de Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. [...]

(15)

Već smo ranije spomenuli korijen k-f-r u prvoj vrsti u značenju *b.nevjernik, izaći iz vjere*, ali je njegov ekvivalent u turskom jeziku u prijevodu ovog ajeta poimeničeni particip aktivni kâfir.

korijen h-r-š

وَلَنَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا¹¹⁰ [...]

Yemin olsun ki, sen yahudileri, yaşamağa karşı insanların **en harisi** bulursun. [...] (14)

Superlativ poimeničenog pridjeva haris u značenju *pohlepan, gramizav, požudan* odgovara obliku elativa (paradigma af'al) u izvornom Tekstu pomoću kojeg se u arapskom jeziku tvore komparativ i superlativ pridjeva.

korijen ğ-h-l

[...] قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ¹¹¹

[...] **Cahillerden** olmaktan Allah'a sığınırım* dedi. (9)

Pridjev cahil u značenju *nepismen, neobrazovan* dolazi od arapskog korijena ğ-h-l. U ovom primjeru je došlo do njegovog supstantiviranja.

¹⁰⁹ Kur'an, 2:105.

¹¹⁰ Kur'an, 2:96.

¹¹¹ Kur'an, 2:67.

Particip aktivni treće vrste

korijen s-w-y

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ¹¹²

Gerçekten kafir olanları (asap ile) korkutsan da korkutmasan da **müsavidir**. Çünkü onlar iman etmezler. (2)

Pridjev müsavi koji u navedenom primjeru obnaša funkciju imenskog predikata vodi porijeklo iz participa aktivnog treće vrste i ostvaruje značenja *jednak, isti*. Kako se radi o nepravilnom glagolu, došlo je do određenih promjena u obliku paradigme.

PARTICIP AKTIVNI ČETVRTE VRSTE

korijen s-l-m

[...] فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ¹¹³

[...] O halde sadece **müslümanlar** olarak ölünüz* (dedi). (19)

Riječ müslüman se sastoji arapskog participa četvrte vrste muslim i perzijskog sufiksa.

korijen ḥ-s-n

[...] وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ¹¹⁴

[...] zira biz, **muhsinlere** ziyade vereceğiz* dedik. (8)

Particip aktivni muhsin je izveden iz korijena ḥ-s-n u četvrtoj vrsti i označava nekoga *ko lijepo/dobro postupa*. Ova riječ nije zabilježena u rječnicima koje smo koristili za analizu.

U korpusu se nismo susretali sa primjerima samostalne upotrebe participa aktivnog druge, pete, šeste i sedme vrste.

¹¹² Kur'an, 2:6.

¹¹³ Kur'an, 2:132.

¹¹⁴ Kur'an, 2:58.

Particip aktivni osme vrste

korijen q-w-y

115 ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ

Kendisinde hiçbir şekilde şüphe olmayan O Kitap, **müttekiler** için bir hidayet kaynağı ve yol göstericidir. (1)

Glagol ittaqā je glagol osme vrste i znači *b. bogobojažljiv, pobožan*. Iz istog korijena je došao i poimeničeni particip mütteki. Ovaj oblik također ne bilježe rječnici savremenoga turskog jezika, ali je sigurno riječ ipak prisutna u sakralnom funkcionalnom stilu.

Particip aktivni desete vrste

korijen ġ-n-y

116 [...] فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ

[...] Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden **müstağnîdir**. (61)

U arapskom jeziku pridjev ġaniyy - agniyā' znači *bogat, imućan*, dok je u prijevodu na turski jezik ovaj korijen došao u desetoj proširenoj vrsti istağnā i to njegov particip aktivni. U *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük* se navode njegova značenja *namiren, obezbeđen*.

¹¹⁵ Kur'an, 2:2.

¹¹⁶ Kur'an, 3:97.

ZAMJENICE

korijen *b-‘-d*

[...] وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ [...] ¹¹⁷

[...] **Bazısının** derecelerini yükselttik. [...] (41)

Neodređena zamjenica *bazı* u turskom jeziku vodi porijeklo od imenice *ba‘d* koja u arapskom jeziku označava *dio/nekoliko*.¹¹⁸ U navedenom primjeru ima imeničku funkciju budući da je na sebe primila prisvojni sufiks za 3.l.jd.

PRILOZI

korijen *‘-b-d*

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ¹¹⁹

Onlar **ebediyen** lâ'net içinde kalırlar. Artık ne kendilerinden azap hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır. (23)

Prilog *ebediyen* je ilustrativan primjer tvorbe priloškog značenja iz imenice. Kao osnova za ovaj prilog je poslužila arapska imenica *abad* u značenju *beskonačnost, vječnost*. Derivacija je dalje nastavljena, te je obrazovano odnosno ime pomoću *sufiksa –iyy* (vječni), a dodavanjem nastavka za akuzativ pridjev je dobio priloško značenje.

¹¹⁷ Kur'an, 2:253.

¹¹⁸ Imenica *ba‘d* u arapskom jeziku može doći kao prvi član genitivne veze sa imenicom u pluralu (prevodimo je sa neki); sa imenicom u singularu (prevodimo je sa nešto); sa pronominalnim sufiksima, kao što je slučaj i ovdje (prevodimo je u zavisnosti od spojene zamjenice sa kojom je došla kao neki od...) Za više informacija o upotrebi ove imenice vidi: Buckley, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, str. 193-197.

¹¹⁹ Kur'an, 2:162.

VEZNICI

korijen l-k-n

[...] وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ¹²⁰

[...] **Lâkin** Allah murad ettiğini yapar. (41)

Lâkin predstavlja jednu od šest uvodnih rečeničnih partikula u arapskom jeziku, a ono što je karakteristično za njih jeste da imenica koja slijedi mora doći u akuzativu. On se u arapskom jeziku javlja u svoje dvije varijante, u zavisnosti da li se javlja prije imenice – lākinna ili glagola – lākin. Služi za uvođenje nezavisne rečenice, odnosno, kao koordinator suprotnog značenja i prevodimo ga sa *ali, no, dok, međutim, a*.

PRIJEDLOŽNE FRAZE

Iz arapskog jezika su usvojene i čitave prijedložne fraze:

aleyhine/lehine

لَا يُكَفِّرُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ¹²¹ [...]

Allah her şahsa, ancak gücü yettiği kadar sorumluluk yükler. Herkesin kazandığı, ya kendi **lehinedir**, yahut **aleyhinedir**. [...] (48)

Prijedlog ‘*alā*’ nosi značenja *na; nad, iznad; kod, u; pokraj, pored, kraj, uz; oko; protiv; uprkos*. Pored dimenzionalnih značenja koja ostvaruje ovaj prijedlog, on ostvaruje i nedimenzionalna značenja. Jedno od tih značenja jeste da je nešto usmjereno protiv nečeg ili ide na tuđu štetu.¹²² Tako prijedložna fraza ‘*alayhā*’ u navedenom primjeru ima značenje na vašu štetu. S druge strane, prijedlog *li* čije je osnovno značenje značenje pripadanja, ostvaruje i značenja koja su oprečna značenjima prijedloga ‘*alā*’ - *za; u korist; za ljubav; radi, u svrhu, zbog*. Upravo zbog toga oni veoma često učestvuju u obrazovanju suprotnih značenja glagola.¹²³ Kao prijevodni ekvivalent ovih konstrukcija su poslužili isti prijedlozi, ali oni u turskom jeziku predstavljaju kvazipostpozicije s ograničenom deklinabilnošću, odnosno, mogu se javiti u dativu ili lokativu: *lehine/lehinde – za, u korist*;

¹²⁰ Kur'an, 2:253.

¹²¹ Kur'an, 2:286.

¹²² Vidi više: Šaćir Sikirić, „Sintaksičke funkcije arapskih prijedloga“, *POF*, Sv. III-IV, Sarajevo, 1953, str. 561.

¹²³ Primjer toga je konstrukcija مَا لَهُ وَمَا عَلَيْهِ, što prevodimo kao Njegova prava i njegove obaveze. Vidi više: *Modern Arabic Standard: Grammar Reference Book*, Defense Language Institute, Foreign Language Center, 1970, str. 90.

aleyhine/aleyhinde – protiv, na štetu. Budući da služe za izražavanje apstraktnih odnosa, uglavnom grade drugu genitivnu vezu sa imenicom ispred.¹²⁴

bilakis

بَل لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ [...] ¹²⁵

[...] **Bilakis** küfür ve isyanları sebebiyle Allah onlara lanet etti. [...] (12)

Prilog *bilakis* u arapskom jeziku predstavlja prijedložnu frazu u kojoj je upravni član prijedlog *bi*, a kao njen komplement se javlja imenica ‘aks u značenju *suprotnost, oprečnost*. Primjećujemo da je u turski jezik prenesena kompletna prijedložna fraza u značenju priloga *suprotno, obratno*, a nije riječ o posuđivanju prijedloga kao samostalnih leksičkih jedinica.

¹²⁴ Vidi više: Čaušević, Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 419.

¹²⁵ Kur'an, 2:88.

SLOŽENI GLAGOLI

U turskom jeziku su česti složeni glagoli čiju imeničku komponentu najčešće čini arapski masdar ili particip, dok poziciju glagolske komponente popunjavaju turski pomoćni glagoli. Njih možemo definisati kao elemente koji omogućavaju da se riječi imeničkog porijekla ili infinite forme glagola upotrebljavaju kao glagoli. U njih spadaju glagoli *etmek*, *eylemek*, *olmak*, *kılmak*, te pomoćni glagol *imek*.¹²⁶ Važno je napomenuti da, bez obzira što se sastoje od dvije komponente, složeni glagoli imaju sintetičko značenje, te se samim tim između njih nikada ne može ubaciti dopuna i dodaci, već oni dolaze ispred cijele konstrukcije koja čini kompozitni glagol. *Karakter sastavljenih glagola zavisi od specifičnosti pomoćnih glagola i imenske komponente koja se verbalizira.*¹²⁷

U nastavku ćemo obraditi složene glagole sa kojim smo se susreli u korpusu.

Složeni glagoli sa masdarom prve vrste

Složeni glagoli kod kojih je glagolska komponenta pomoćni glagol *etmek* su uglavnom prelazni. Ipak prelaznost glagola ovisi i o značenju arapskog masdara koji daje semantiku cijelom glagolu.

korijen 'b-d

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ¹²⁸

Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize **ibadet** (kulluk) ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. (3)

Korijen 'b-d u prvoj vrsti ostvaruje značenja *b.rob*, *robotati*. U prijevodu na turski jezik je upotrijebljen imperativ složenog glagola koji čine arapski masdar *ibadet* i pomoćni glagol *etmek*. On za sebe veže indirektni objekat u dativu.

¹²⁶ Vidi više: Mehmet Gedizli, „Türkçede Yardımcı Fiillerin Morfo-Semantiği ve İşlevi“, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/13, Ankara, 2013, str. 903.

¹²⁷ Muhamed Ždralović, „Arapski masdari i participi u sastavljenim glagolskim oblicima suvremenoga turskog jezika“, str. 288, dostupno na: [https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=iiif.v.a&id=172214&tify={%22pages%22:\[14\],%22panX%22:0.538,%22panY%22:0.753,%22view%22:%22thumbnails%22,%22zoom%22:1.246}](https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=iiif.v.a&id=172214&tify={%22pages%22:[14],%22panX%22:0.538,%22panY%22:0.753,%22view%22:%22thumbnails%22,%22zoom%22:1.246})

¹²⁸ Kur'an, 2:21.

korijen 'r-d

[...] ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ [...] ¹²⁹

[...] Sonra onları önce meleklerle **arzedip**, [...] (5)

Složeni glagol arz etmek je nastao od arapskog masdara glagola 'arađa u značenju *prikazivanje, izlaganje, predstavlanje*. Novonastali glagol je dvostruko prijelazan, odnosno veže za sebe indirektni objekat u dativu, koji je u ovom slučaju iskazan imenicom *meleklerle*, te direktni objekat u akuzativu iskazan ličnom zamjenicom *onları*.

korijen 'm-r

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً ¹³⁰ [...]

Bir zamanlar Musa kavmine *Allah bir sığır kesmenizi **emreder*** dedi. [...] (9)

Složeni glagol emretmek je nastao od arapskog masdara i pomoćnog glagola etmek. Glagol amara bi ima značenje *narediti, zapovijediti, naložiti*. U izvorniku je upotrijebljen njegov prezent 3.1.jd. muškog roda. On je također ditranzitivni glagol, odnosno prima direktni objekat u akuzativu – ono što se naređuje, te indirektni objekat – osoba kojoj se naređuje.

korijen l-'-n

[...] بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ [...] ¹³¹

[...] Bilakis küfür ve isyanları sebebiyle Allah onlara **lanet** etti. [...] (12)

Korijen l-'-n u prvoj vrsti nosi značenja *otjerati, prokleti*. On je u arapskom jeziku direktno prijelazan, što vidimo i u navedenom primjeru, budući da je za sebe vezao pronominalni sufiks za 3.1.mn. kao direktni objekat. U turskom jeziku je također formiran prelazan glagol lanet etmek, ali on dobija dopunu u dativu iskazanu ličnom zamjenicom *onlara*.

¹²⁹ Kur'an, 2:31.

¹³⁰ Kur'an, 2:67.

¹³¹ Kur'an, 2:88.

korijen t-w-f

[...] فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا¹³² [...]

[...] Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları **tavaf** etmesinde bir günah yoktur. [...]

(23)

Korijen t-w-f u prvoj vrsti ostvaruje značenja *kružiti, obilaziti, ići oko*. Ona u arapskom jeziku dolazi u kombinaciji sa prijedlozima 'alā, ḥawla, bi,, a kako podrazumijeva kretanje, možemo reći da za sebe veže adverbijalnu dopunu, a ne objekat. U prijevodu na turski jezik je iskorišten glagolska imenica tavaf, dok je u izvornom Tekstu isti korijen došao u drugoj proširenoj glagolskoj vrsti koja osnovnom značenju dodaje intenzitet, tj. *ukazuje da na to da se glagolska radnja (u II vrsti) vrši s velikim intenzitetom (žestinom i sl.) prema osnovnom pojmu (u I vrsti)*¹³³.

korijen š-k-r

[...] وَأَشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ¹³⁴ [...]

[...] eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız, O'na **şükredin**. (25)

Složeni glagol *şükretmek* je kombinacija masdara *şükür* glagola prve vrste u značenju *zahvaliti se* i pomoćnog glagola *etmek*. Riječ je o prelaznom glagolu sa dopunom u dativu.

korijen w-ş-y

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ¹³⁵ [...]

İbrahim de bunu kendi oğullarına **vasiyet** etti. [...] (19)

Korijen w-ş-y u drugoj vrsti ima značenje *napraviti oporuku (testament)*. Njegov prijevodni ekvivalent u turskom jeziku je složeni glagol sačinjen od imenice *vasiyet* u značenju *preporuka; prijedlog, oporuka* i pomoćnog glagola *etmek*. Uočavamo da je i u arapskom i u turskom jeziku prisutan ditranzitivni glagol sa direktnim objektom u akuzativu i indirektnim objektom u dativu.

¹³² Kur'an, 2:158.

¹³³ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1999, str. 319.

¹³⁴ Kur'an, 2:172.

¹³⁵ Kur'an, 2:132.

korijen ṣ-b-r

[...] وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ¹³⁶

[...] Allah **sabredenlerle** beraberdir* dediler. (40)

Dosad smo se susretali sa složenim glagolima koji imaju prelazno značenje. Međutim, pomoćni glagol etmek može obrazovati i refleksivna značenja. Primjer takvog glagola jeste složeni glagol sabretmek u kojem imeničku komponentu čini glagolska imenica korijena ṣ-b-r u prvoj vrsti u značenju *b. strpljiv, izdržljiv*. Od njega je sačinjen leksikalizirani particip na -(y)An, budući da iza njega nije došao postcedent na koji bi se particip odnosio, kada bi konstrukcija sabreden imala atributsku funkciju. U izvornom Tekstu je na mjesto turskog participa na -(y)An došao oblik množine participa aktivnog prve vrste şābir.

korijen d- ' -w

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً¹³⁷ [...]

Orada Zekeriya, Rabbine **dua etti**: «Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. [...] (54)

Složeni glagol dua etmek čini arapski masdar glagola prve vrste u značenju *tražiti; prizivati, moliti se* Bogu, *zvati* i pomoćni glagol etmek. U turskom jeziku se ustalila još jedna imenica istog korijena d-w- ' - davet (da'wa - da'awāt) ,te također tvori složeni glagol davet etmek u značenju *pozvati, apelovati*.

korijen w-f-y

إِذْ قَالَ اللَّهُ يٰعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ¹³⁸ [...]

Allah buyurmuştu ki : Ey İsa! Seni **vefat** ettireceğim. [...] (56)

Još jedan primjer refleksivnog značenja glagola u kojem je druga komponenta izražena pomoćnim glagolom etmek jeste složeni glagol vefat etmek. Njegovo osnovno značenje je iskazano arapskom imenicom vefat (wafā – wafāyat) u značenju *smrt; smrtni slučaj*. Kako je u izvornom Tekstu

¹³⁶ Kur'an, 2:249.

¹³⁷ Kur'an, 3:38.

¹³⁸ Kur'an, 3:55.

upotrijebljen particip aktivni pete vrste korijena w-f-y u značenju *dati smrt*, došlo je do derivacije osnovnog glagola nakon čega je primio faktitivno-kauzativni lik.

korijen ḥ-k-m

[...] ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ¹³⁹

[...] İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben **hükmedeceğim**. (56)

Već smo ranije govorili o korijenu ḥ-k-m i njegovom značenju *b. mudar, pametan; b.učen*, međutim ovaj korijen u kombinaciji sa prijedlozima 'alā, fī ostvaruje značenje *suditi, misliti, rasuđivati o*. Upravo od njegove glagolske imenice ḥukm je nastao složeni glagol hükmetmek.

korijen 'š-y

[...] ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ¹⁴⁰

[...] Bunun sebebi... ayrıca **isyan etmiş** ve haddi aşmış bulunmalarıdır. (63)

Imenica isyan predstavlja masdar prve vrste korijena 'š-y u značenju *pobuna, ustanak*. On dolazi kao imenička komponenta glagola isyan etmek koji ponovo obrazuje refleksivno značenje.

korijen 'm-l

[...] وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمَلِينَ¹⁴¹

[...] Böyle **amel** edenlerin mükâfaatı ne güzeldir ! (66)

Poimeničeni particip na –(y)An amel edenler dolazi od složenog glagola koji dobija značenje iz arapskog masdara korijena 'm-l. On u prvoj vrsti ostvaruje značenja *uraditi, učiniti*. Isto značenje je u arapskom jeziku iskazano njegovim participom aktivnim 'āmil. Važno je napomenuti da se u rječnicima navodi masdar amel, ali ne i složeni glagol koji smo zatekli u korpusu.

¹³⁹ Kur'an, 3:55.

¹⁴⁰ Kur'an, 3:112.

¹⁴¹ Kur'an, 3:136.

korijen *h-r-b*

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا¹⁴² [...]

Allah'in meşcidlerinde, Allah'ın adının anılmasına engel olan ve onların **harab** olmasına çalışandan daha zalim kim vardır? [...] (17)

Značenje glagolske imenice *harab* izvodimo iz glagola prve vrste *b.ruševan, trošan, srušiti se, razvaliti se*. Kako on u arapskom jeziku u prvoj vrsti obrazuje refleksivno značenje, glagolsku komponentu u turskom jeziku čini pomoćni glagol *olmak*, a ne *etmek*, koji bi zajedno sa imenicom *harab* formirao faktitivni glagol.

Složeni glagoli sa masdarom druge vrste

korijen *s-w-y*

[...] ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ¹⁴³ [...]

[...] Sonra kendine has bir şekilde semaya dönüp doğruldu ve onu yedi kat olarak sağlamca **tesviye** ve tanzim etti. [...] (4)

Masdar *tesviye* zajedno sa pomoćnim glagolom *etmek* tvore direktno prelazni glagol u značenju *izravnati, izjednačiti*. Zanimljivo je napomenuti da je u prijevodu (vjerovatno radi preciziranja značenja) upotrijebljen još jedan arapski masdar druge vrste, a koji se ne spominje u izvorniku – tanzim, u značenju *rasporediti, razmjestiti*.

korijen *h-ş-ş*

[...] وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ¹⁴⁴ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

[...] Halbuki Allah rahmetini dilediğine **tahsis** eder. Allah büyük lutuf sahibidir. (15)

Osnovno značenje složenom glagolu *tahsis etmek* daje arapski masdar *tahsis* u značenju *dodjeljivanje, određivanje*. Ovaj kompozitni glagol pokazuje faktitivno-kauzativno značenje druge vrste, budući da

¹⁴² Kur'an, 2:114.

¹⁴³ Kur'an, 2:29.

¹⁴⁴ Kur'an, 2:105.

za sebe veže dvije dopune - direktni objekat iskazan imenicom rahmet, te indirektni objekat iskazan proparticipom na –dik.

korijen b-d-l

[...] وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ¹⁴⁵

[...] Kim, mu'cizeler kendisine geldikten sonra Allah'ın nimetini **tebdil** ederse, bilsin ki Allah, cezası şedid olandır. (32)

Korijen b-d-l u prvoj vrsti nosi značenja *zamijeniti, promijeniti*, a ista značenja (s tim da se radnja vrši većim intenzitetom) ostvaruje i u drugoj vrsti koju susrećemo u izvornom Tekstu. Masdar druge vrste čini imeničku komponentu glagola tebdil etmek.

korijen ş-d-q

[...] أَنْ اللَّهُ يُبَيِّنُكَ بِحَيِّى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ¹⁴⁶

[...] Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi **tasdik** edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. (54)

Ovim primjerom želimo ukazati na estimativno ili deklarativno značenje druge vrste, odnosno, da se nešto smatra onakvim kako to označava osnovna semantika korijena. U izvornom Tekstu je upotrijebljen oblik muşaddiq, što predstavlja oblik participa aktivnog druge vrste. Kako bi se postiglo slično značenje u turskom jeziku, poslužio je deverbalni sufiks –IcI, koji pored ostalih značenja može označavati i vršioca radnje. Osnovno značenje korijena ş-d-q je *biti istinit/tačan*, pa je tasdik edici *onaj koji smatra nešto istinitim*, odnosno, *on potvrđuje, ovjerava*.

korijen q-w-y

[...] يُمَدِّدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ ءَآلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ¹⁴⁷

[...] Rabbiniz, alametli beşbin melekle sizi **takviye** eder.

¹⁴⁵ Kur'an, 2:211.

¹⁴⁶ Kur'an, 3:39.

¹⁴⁷ Kur'an, 3:125.

Premda na arapskom i turskom jeziku nije upotrijebljen isti korijen, ovaj primjer nam je zanimljiv zbog riječi takviye. Ona dolazi iz korijena q-w-y koji u prvoj vrsti ostvaruje značenja *b.jak, snažan; b. moćan; ojačati*, a morfološki predstavlja masdar druge vrste dvostruko nepravilnog glagola. Već smo spomenuli kako je jedno od značenja druge vrste faktitivno-kauzativno, pa, shodno tome, možemo izvesti značenje masdara kao *jačanje, pojačavanje*. Na njegovo mjesto u arapskom jeziku je došao korijen m-d-d, čije je značenje u četvrtoj vrsti *pomoći, poduprijeti*. Upravo od masdara ovog glagola dolazi i uzvik *imdat!*

korijen s-l-m

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْتُ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ¹⁴⁸

Rabb'i ona: **islam ol** dediği anda, **Âlemlerin Rabb'ine teslim oldum** demişti. (19)

Korijen s-l-m u četvrtoj proširenoj vrsti nosi značenja *izručiti, predati, prepustiti, dostaviti; ali i : primiti (preći na) islam*. Na arapskom jeziku je upotrijebljen imperativ ovog glagola, a u turskom je od njegovog masdara – *islam* i pomoćnog glagola *olmak* sačinjen složeni glagol. U *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük* se ne navodi složeni glagol *islam olmak*, ali se navodi glagol *teslim olmak*, kojem značenje daje masdar druge vrste. Za razliku od dosadašnjih primjera gdje je glagolsku komponentu složenih glagola činio glagol *etmek*, ovdje imamo reflektivno značenje.

Složeni glagoli sa masdarom treće vrste

korijen n-d-y

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ [...] ¹⁴⁹

Zekeriya mihrapta durmuş namaz kılariken melekler ona şöyle **nida** ettiler [...] (54)

Glagoli treće vrste se najviše upotrebljavaju kao prelazni. Stoga će i njihov masdar nositi prelazno značenje – glagol *nida etmek* je dobio dopunu u dativu. Glagolska imenica *nida* se smatra arhaizmom u savremenom turskom jeziku.

¹⁴⁸ Kur'an, 2:131.

¹⁴⁹ Kur'an, 3:39.

Složeni glagoli sa masdarom četvrte vrste

korijen *ṣ-l-ḥ*

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ¹⁵⁰

Onlara: *Yeryüzünde fesat çıkarmayın* denildiği zaman, *Biz ancak **ıslah** edicileriz* derler. (2)

Slično kao i u primjeru sa glagolom tasdik etmek, vršilac radnje je u turskom jeziku izražen derivacijom glagola islah etmek u značenju *poboljšati, popraviti*.

korijen *n-k-r*

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ¹⁵¹

Bilimelidir ki **inkâr edenlerin** ne malları, ne de evlâtları Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar cehennemın yakıtıdırlar. (50)

Premda se ne koristi isti korijen u izvornom Tekstu i njegovom prijevodu na turski jezik, želimo se zaustaviti i na poimeničenom participu inkar edenler. Korijen *n-k-r* u prvoj vrsti nosi značenja *ne priznavati; poricati, nijekati*. Gotovo ista značenja ostvaruje i u četvrtoj glagolskoj vrsti, čiji je masdar inkar iskorišten kako bi zajedno sa turskim pomoćnim glagolom etmek tvorio složeni glagol.

korijen *ṣ-r-r*

[...] وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ¹⁵²

[...] Bir de onlar , işledikleri kötülüklerde bile bile **ısrar** etmezler. (66)

Glagolska imenica četvrte vrste ısrar nosi značenja *insistiranje, istrajnost, upornost*. Ona ima dopunu u lokativu, koja je u ovom slučaju iskazana sintagmom işledikleri kötülüklerde.

¹⁵⁰ Kur'an, 2:11.

¹⁵¹ Kur'an, 3:10.

¹⁵² Kur'an, 3:135.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ [...] ¹⁵³

Allah'in izni olmaksızın hiçbir **musibet isabet etmez**. [...] (556)

Korijen ṣ-w-b se u četvrtoj vrsti koristi u značenjima *pogoditi, steći, ostvariti*. Ovaj glagol se često koristi u pasivnom obliku sa prijedlogom bi i tada izražava negativna značenja – *zadobiti rane; b. pogođen; oboljeti od*. U izvornom Tekstu glagol je došao u aktivnom liku, dok je njegov prijevodni ekvivalent složeni glagol sastavljen od arapskog masdara četvrte vrste isabet i pomoćnog glagola *etmek*.

Iz istog korijena je i riječ *musibet* koja u turskom jeziku nosi značenja *nesreća, propast, katastrofa*. Ona u morfološkom pogledu odgovara arapskom participu aktivnom ženskog roda, kada označava vršioca radnje, ali je u ovom slučaju ovaj particip poimeničen i nosi nova značenja koja su prešla i u turski jezik.

U drugom primjeru je došla slična konstrukcija, ali je prevedena na drugačiji način:

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ¹⁵⁴

İşte o sabredenler, kendilerini **bir belâ geldiği zaman** «Biz Allah için varız ve biz sonunda O'na döneceğiz» derler. (23)

Priloška odredba za vrijeme *bir belâ geldiği zaman* je sastavljena od arapskih elemenata, iako u izvornom Tekstu nisu upotrijebljene lekseme istog korijena. Imenica *belâ* dolazi od arapskog korijena *b-l-y* u značenju *iskušenje, kušnja, proba; nesreća*, kao i imenica *zaman*, koja se u turskom jeziku koristi za izražavanje različitih adverbijala vremenskog značenja.

¹⁵³ Kur'an, 64:11.

¹⁵⁴ Kur'an, 2:156.

Složeni glagoli sa masdarom pete vrste

korijen m-n-y

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ¹⁵⁵

Ya Muhammed, onlara de ki: *Şayet (iddia ettiğiniz gibi) ahiret evi Allah katında diğer insanlara değil de özel olarak yalnızca size aitse ve bu iddianızda doğru iseniz haydi ölümü **temenni edin** (bakalım)! (14)

Još jedan primjer prelaznog složenog glagola u kojem je jedan od elemenata pomoćni glagol etmek jeste temenni etmek, čiji masdar označava *želju, molbu*.

Složeni glagoli sa masdarom šeste vrste

korijen m-s-s

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً¹⁵⁶ [...]

Evlendiğiniz kadınları mehir tayin ettiğiniz halde temas etmeden boşarsanız [...] (37)

Ovim primjerom želimo ukazati na značenje uzajamnosti ili reciprociteta. Budući da se šesta glagolska vrsta tvori dodavanjem prefiksa *ta* na paradigmu treće vrste, to podrazumijeva da objekat iz treće glagolske vrste sada postaje subjekat koji će vršiti utjecaj na drugi subjekat, odnosno, da će subjekti međusobno vršiti određenu radnju.¹⁵⁷ Iz ovoga možemo izvesti značenje glagola kao *međusobno se dodirivati/ doticati*. U prijevodu na turski jezik je upotrijebljena njegova glagolska imenica temas u kombinaciji sa pomoćnim glagolom etmek tvoreći složeni glagolski oblik.

¹⁵⁵ Kur'an, 2:94.

¹⁵⁶ Kur'an, 2:237.

¹⁵⁷ Vidi više: W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, Librairie du Liban, Beirut, 1981, str. 39.

Složeni glagoli sa masdarom desete vrste

korijen h-z-ʾ

اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ¹⁵⁸

Gerçekten Allah onlarla **istihza** (alay) eder, azgınlıklarında onlar mühlet verir, bu yüzden onlar bir müddet başıboş dolaşırlar. (2)

Korijen h-z-ʾ ima značenje *rugati se, ismijavati*, a u ovom primjeru je došao u desetoj vrsti. Masdar istihza nije često u upotrebi u savremenom turskom jeziku.

Na složene glagole sa masdarima sedme i osme vrste nismo naišli u korpusu.

Osim masdara, kao imenička komponenta složenih glagola mogu doći i participi. Oni uglavnom tvore složene glagole u kombinaciji sa pomoćnim glagolom *olmak*, te nisu tranzitivni. Budući da smo se već susreli sa participima, primjere ispod nećemo opširno objašnjavati, osim ako ne bude potrebno.

Složeni glagoli sa participom aktivnim prve vrste

korijen ŝ-d-q

[...] فَقَالَ أَنبِؤُنِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ¹⁵⁹

[...] *Eğer siz sözünüzde **sadık iseniz** ; şunların isimlerini bana bildirin* dedi. (5)

sadık olmak – biti odan, privržen

korijen r-ḍ-y

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ¹⁶⁰ [...]

Sen onların dinine uyuncaya kadar ne yahudiler, ne de hristiyanlar senden **razi** olurlar. [...]

¹⁵⁸ Kur'an, 2:16.

¹⁵⁹ Kur'an, 2:31.

¹⁶⁰ Kur'an, 2:120.

Korijen r-ḍ-y u prvoj vrsti ima značenje *b.zadovoljan, zadovoljiti se s, b.saglasan*. Složeni glagol nastao od participa razı i pomoćnog glagola olmak nosi isto značenje.

korijen ğ-l-b

[...] قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِّنَ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ [...] ¹⁶¹

[...] Nice az kişiler vardır ki, sayıca kendilerinden çok olan topluluklara Allah'ın izniyle **galip** gelmiştir. [...] (40)

Ovaj primjer nam pokazuje da osim glagola koje smo naveli na početku, funkciju pomoćnog glagola može imati i gl. gelmek. On uglavnom dolazi uz participe. Korijen ğ-l-b u prvoj vrsti ostvaruje značenja *pobijediti, potući, poraziti*. U turskom jeziku isto značenje obrazuju pridjev galip, koji morfološki predstavlja particip aktivni prve vrste, u kombinaciji sa glagolom gelmek.

korijen d-y-‘

[...] وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ¹⁶²

[...] Allah'ın, mü'minlerin ecrini **zayi** etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler. (71)

Iako sa participima složene glagole većinom obrazuje glagol olmak, ovaj primjer nam pokazuje da tu funkciju može obnašati i pomoćni glagol etmek.

Oblik zayi dolazi od korijena d-y-‘, koji u prvoj vrsti nosi značenja *izgubiti se, propasti, nestati*. U izvornom Tekstu isti korijen je došao u četvrtoj glagolskoj vrsti, što je dovelo do toga da osnovno značenje glagola iz prve vrste dobije prelazno značenje. Shodno tome, u prijevodu je morao doći pomoćni glagol etmek koji za sebe može vezati objekat.

korijen t-b-‘

[...] فَأَمَّا يَا تِيبُكُم مِّنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ [...] ¹⁶³

[...] Şayet benden size bir hidayet gelir de her kim ona **tabi** olursa [...] (6)

¹⁶¹ Kur'an, 2:249.

¹⁶² Kur'an, 3:171.

¹⁶³ Kur'an, 2:38.

Značenje složenog glagola tabi olmak koji za sebe veže indirektni objekat u dativu je slijediti.

Osim trokonsonantskih glagola, oblike za particip aktivni i pasivni imaju i kvadrilitere. U korpusu smo se susreli sa jednim takvim primjerom.

Složeni glagol sa participom aktivnim četvrte vrste četverokonsonantskih glagola

korijen *t-m-'-n*

[...] قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَكِنَّ لِيُطْمِئِنَّ قُلُوبُكُمْ [...] ¹⁶⁴

[...] Rabbi ona *Yoksa inanmadın mı?* deyince, *Hayır! İnandım, lakin kalbimin **mutmain** olması için görmek istedim* dedi. [...] (43)

Glagol *itma'*anna u značenju *b.miran, smiren; (s)umiriti se* predstavlja četverokonsonantski glagol četvrte vrste. U prijevodu na turski je došao neprijelazni glagol sačinjen od participa *mutmain* i pomoćnog glagola *olmak*.

Osim participa aktivnog, u tvorbi složenih glagola može doći i particip pasivni.

Složeni glagoli sa participom pasivnim prve vrste

korijen *h-z-n*

[...] وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ¹⁶⁵

[...] Onlara korku yoktur, **mahzun** da olmayacaklardır. (46)

Mahzun je particip pasivni prve vrste, a zajedno sa glagolom *olmak* obrazuju značenje *rastužiti se*.

¹⁶⁴ Kur'an, 2:260.

¹⁶⁵ Kur'an, 2:277.

korijen ġ-l-b

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَنُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۗ [...] ¹⁶⁶

(Resûlüm!) İnkâr edenlere de ki: Yakında **mağlup** olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. [...]¹⁶⁶

U ovom primjeru želimo istaknuti pasivno značenje koje se ostvaruje kombinacijom pomoćnog glagola *olmak* i njegove dopune u apsolutnom padežu iskazane oblikom participija pasivnog *mağlup* (*onaj ko je pobijeden, poražen*).

Složeni glagoli sa participom pasivnim četvrte vrste

korijen r-w-d

[...] وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ¹⁶⁷

[...] Lâkin Allah **murad** ettiğini yapar. (41)

Šuplji glagol arāda u četvrtoj vrsti ostvaruje značenja *htjeti, željeti, žudjeti*. Odatle potiče i riječ *murat* koja morfološki predstavlja oblik participija pasivnog u arapskom jeziku. Ona se u turskom jeziku poimeničila, te se upotrebljava kao sinonim za dilek, istek.

Složeni glagoli sa pridjevima arapskog porijekla

U historiji turskog jezika arapske posuđenice su postale neizostavan dio, i ne samo to već su se od arapskog korijena tvorile i nove riječi.¹⁶⁸ Osim samostalne upotrebe, arapski pridjevi mogu doći i u kombinaciji sa pomoćnim glagolima, ili mogu tvoriti glagole zajedno sa sufiksima turskog porijekla, što ćemo vidjeti u primjerima ispod:

¹⁶⁶ Kur'an, 3:12.

¹⁶⁷ Kur'an, 2:253.

¹⁶⁸ Sawsan Abu Hannoud, „Türkçe Sözlük'te Arapça kelimelerle kurulan birleşik sözlerin tasnifi“, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, 2021, str. 786.

korijen ḥ-r-m

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ ^ط [...] ¹⁶⁹

Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilene **haram** kıldı. [...]

(25)

Osim etmek i olmak, koji najčešće popunjavaju mjesto pomoćnog glagola u složenim glagolima, tu funkciju može obavljati i glagol kılınmak. On je za svoju dopunu u apsolutnom padežu uzeo pridjev ḥarām u značenju *zabranjen, nedopušten, nedozvoljen*. U arapskom jeziku je upotrijebljen korijen ḥ-r-m u drugoj vrsti koja u ovom slučaju ima estimativno ili deklarativno značenje, odnosno, znače da nekoga (nešto) smatramo ili prikazujemo onakvim kako to označava osnovni pojam korijena,¹⁷⁰ pa izvodimo da je značenje glagola ḥarrama *proglasiti/smatrati zabranjenim, svetim*.

korijen ḥ-l-l

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ ^ع [...] ¹⁷¹

Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size **helâl** kılındı. [...] (28)

Osnovno značenje korijena ḥ-l-l u prvoj vrsti je *b. dozvoljen, dopušten*, iz čega dolazi i pridjev helâl i označava *nešto što je dopušteno, dozvoljenu stvar*. Ovaj korijen je u izvornom Tekstu došao u pasivnom liku četvrte glagolske vrste, koja slično kao i druga vrsta, ima estimativno značenje.

¹⁶⁹ Kur'an, 2:173.

¹⁷⁰ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1999, str. 319.

¹⁷¹ Kur'an, 2:187.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada je bio da prikazemo zastupljenost arapske leksike u jednom od prijevoda Kur'ana na turski jezik. Na početku smo dali kratak historijski osvrt, u kojem smo objasnili koji su faktori doprinijeli do kontakta arapskog i turskog jezika. Budući da je naš korpus prijevod svetog Teksta, dali smo i osnovne informacije o sakralnom funkcionalnom stilu kojem on pripada. Prilikom izrade rada, fokusirali smo se na sve oblike koji u morfološkom smislu pripadaju arapskom jeziku, a upotrijebljeni su u prijevodu na turski jezik. Vidjeli smo da su u turski jezik prešle gotovo sve vrste riječi – imenice, pridjevi, glagolske imenice, participi, zamjenice, prilozi, a ponekad su prihvaćene i gotove konstrukcije kao što su genitivne veze ili prijedložne fraze. Kada je riječ o semantici posuđenica u jeziku primaocu, primjeri pokazuju da uglavnom nije došlo do promjene osnovnog značenja, ali su se neka značenja reducirala ili su vremenom prešla u jezičku periferiju, te su zamijenjena izvorno turskim riječima. S druge strane, postoje arapske posuđenice koje su veoma frekventne u savremenom turskom jeziku, te nemaju semantički par izvorno turskog porijekla. Leksika koju smo analizirali nam je dobar pokazatelj da se najviše promjena desilo na fonološkom nivou, budući da se u turskom jeziku nisu bilježile razlike u izgovoru određenih glasova, već su se svi bilježili po jednom fonemom. Kada su u pitanju dugi vokali, oni su negdje reducirani, s obzirom na činjenicu da nisu svojstveni fonotaktičkim pravilima turskog jezika, a u nekim riječima su se zadržali. U najvećoj mjeri smo birali primjere u kojim je upotrijebljen isti korijen i u izvorniku i u prijevodu, međutim, nailazili smo i na primjere kod kojih je u arapskom jeziku upotrijebljena jedna leksema, a u turskom je njen prijevodni ekvivalent bila ponovo riječ arapskog porijekla, ali drugog korijena. Pored toga, primijetili smo da se arapske lekseme mogu upotrebljavati i samostalno, ali one vrlo često služe kao osnova za dodavanje turskih sufiksa ili pomoćnih glagola, čime dolazi do bogaćenja leksike turskog jezika budući da se obrazuju nova značenja. Uprkos jezičkoj reformi koja je umnogome smanjila broj arapskih riječi u turskom jeziku, možemo zaključiti da su one i dalje prisutne i čine neizostavni dio tog jezika. U našem korpusu je njihov broj, čini nam se, bio još veći nego što je to stvarno slučaj, a na takvu pomisao nas je navela činjenica da smo na nekoliko mjesta zatekli arabizam čije pristustvo ne bilježe rječnici savremenog turskog jezika. Tu pojavu možemo objasniti kao rezultat dva faktora: prvi je godina kada je prijevod objavljen – 1987. Naime, jezik je živ i predstavlja oblast u kojoj se, usljed raznih otkrića i pojava koje se trebaju imenovati, najbrže dešavaju promjene kako bi se išlo ukorak sa vremenom. Shodno tome, od perioda iz kojeg je naš korpus pa sve do danas, desile su se mnoge promjene na planu leksike. Drugi faktor jeste da izbor leksike u prijevodu jednog djela može ovisiti i o ličnim preferencijama samih prevodilaca.

IZVORI

1. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Ali Özek, Hayreddin Karaman, et al., Kral Fahd Kur'ân-ı Kerîm Baskı Kurumu, Medine-i Münevvere, 1987.

LITERATURA

1. Abu Hannoud, Sawsan, „Türkçe Sözlük'te Arapça kelimelerle kurulan birleşik sözlerin tasnifi“, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, 2021, str. 786-801.
2. Aksan, Doğan, *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.
3. Alshammari, Wafi Fhaid; Alshammari, Ahmad Radi, „Adaptation of Turkish Loanwords Originating from Arabic“, *International Journal of English Linguistics*; Vol. 10, No. 5; Ha'il, 2020, str. 388-398.
4. Buckley, Ron, *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers, Paris, 2004.
5. Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
6. Dursunoğlu, Halit, „Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları“, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/9, Ankara, İjeto 2014, str. 145-155.
7. Đinđić, Marija, *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
8. Gedizli, Mehmed, „Türkçede Yardımcı Fiillerin Morfo-Semantiği ve İşlevi“, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/13, Ankara, 2013, str. 897-914.
9. Jusufi, Azmir, „Prevođenje Kur'ana“, *Novi Muallim*, Udruženje ilmijske Islamske Zajednice u BiH, god. XVII, br. 65, proljeće 2016, str. 85-90.
10. Katnić-Bakaršić, Marina, *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo, 2001.
11. Lewis, Geoffrey, *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*, Oxford University Press, 1st edn, New York, 1999.
12. *Modern Arabic Standard: Grammar Reference Book*, Defense Language Institute, Foreign Language Center, 1970.
13. Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, el-Kalem, Sarajevo, 2017.
14. Muftić, Teufik, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1999.

15. Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013.
16. Sikirić, Šaćir, „Sintaksičke funkcije arapskih prijedloga“, *POF*, Sv. III-IV, Sarajevo, 1953, str. 553 – 574.
17. Silić, Josip, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006.
18. Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966.
19. Tanasković, Darko, Mitrović, Anđelka, *Gramatika arapskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.
20. Tošović, Branko, *Funkcionalni stilovi*, Beogradska knjiga, Beograd, 2002.
21. W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, Librairie du Liban, Beirut, 1981.

INTERNET IZVORI

1. *Güncel Türkçe Sözlük*, TDK 1932, dostupno na: <https://sozluk.gov.tr/>
2. Jensen, Amy Lynn, „The Sociolinguistic Role of Ottoman Turkish and Arabic in Turkish Nationalism“, dostupno na: https://research.sabanciuniv.edu/id/eprint/34757/1/AmyLynnJensen_10159121.pdf
3. Kremers, Joost, „The Formation of Deverbal Nouns in Arabic“, str.10, dostupno na: https://wwwuser.gwdg.de/~jkremer/papers/Kremers2007-Masdar_Formation.pdf
4. Kut, Günay, „Ali Şîr Nevâî“, dostupno na: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-sir-nevai>
5. Ždralović, Muhamed, „Arapski masdari i participi u sastavljenim glagolskim oblicima suvremenoga turskog jezika“, dostupno na: [https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=iiif.v.a&id=172214&tify={%22pages%22:\[14\],%22panX%22:0.538,%22panY%22:0.753,%22view%22:%22thumbnails%22,%22zoom%22:1.246}](https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=iiif.v.a&id=172214&tify={%22pages%22:[14],%22panX%22:0.538,%22panY%22:0.753,%22view%22:%22thumbnails%22,%22zoom%22:1.246})